

DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET

MO.FRI

LEADER LOKALE ONTWIKKELINGSSTRATEGIE 2015-2020 | NOORDOOST FRYSLÂN

DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET DORPEN AAN ZET

COLOFON

LEADER Ontwikkelingsstrategie: 'Dorpen aan zet'

Eindversie maart 2015 Noordoost Fryslân

Gerealiseerd door:

DE WERKGROEP EN LAG A.I. VAN NOORDOOST FRYSLÂN:

Doeke Fokkema (voorzitter, wethouder Tytsjerksteradiel)

Albert van der Ploeg (vicevoorzitter, wethouder Dongeradeel)

Marjan Vroom (themalid natuur en landschap)

Tineke de Vries (themalid landbouw)

Klaas van der Ploeg (themalid MKB)

Han Westerhof (themalid zorg en welzijn)

PROJECTGROEP:

Jitze Tadema (projectleider)

Marijn Oud (redacteur)

Gerwin van Oene (adviseur)

EINDREDACTIE:

Marijn Oud

Jitze Tadema

MET DANK AAN:

Dorpencoördinatoren van de 6 gemeenten in Noordoost

Samenwerkende partners Agenda Netwerk Noordoost

Deelnemers aan de dorpenbijeenkomsten, gesprekken en interviews

Contactpersonen diverse bestaande netwerken

CONTACT:

Streekhûs Noordoost Fryslân

Florynwei 3c, 9251 MP Burgum

T 0511 479213

noordoost@fryslan.nl

www.fryslan.frl/noordoost | www.dwaande.nl

Inhoudsopgave

COLOFON.....	1
1. TOTSTANDKOMING.....	4
1.1 INLEIDING.....	4
1.2 PROCES.....	4
2. GEBIED.....	6
2.1 NOORDOOST FRYSLÂN IN VOGELVLICHT.....	6
2.2 GEBIEDSANALYSE.....	10
3. STRATEGIE.....	19
3.1 ALGEMENE DOELEN.....	19
3.2 ACTIELIJNEN.....	20
3.3 MEETBARE DOELEN.....	22
3.4 INTEGRALITEIT & SAMENWERKING.....	23
4. ACTIVITEITENPLAN.....	26
4.1 DE WIND IN DE RUG.....	26
4.2 VOORBEREIDING EN VASTSTELLEN LOS.....	26
4.3 UITVOEREN LOS.....	27
4.4 AFRONDING STRATEGIE EN AFREKENING LEADER MIDDELEN.....	30
5. ORGANISATIE.....	31
5.1 LOCAL ACTION GROUP.....	31
5.2 ORGANISATIE VAN DE UITVOERING.....	37
6. FINANCIERING.....	38
6.1 OVERZICHT STEUNMAATREGELEN.....	38
6.2 GLOBALE KOSTENINDICATIE PER ACTIELIJN EN KOSTENSOORT.....	38
6.3 DEKKINGSPLAN.....	40
7. REGLEMENT.....	43
7.1 LAG.....	43
7.2 PROCEDURE EN - SELECTIECRITERIA.....	45
7.3 MONITORING.....	51
7.4 EFFECTMETING EN EVALUATIE.....	52
BIJLAGE IA: DORPEN IN NOORDOOST FRYSLÂN.....	54
BIJLAGE IB: KAART NOORDOOST FRYSLÂN.....	56
BIJLAGE II: NETWERKEN IN DE REGIO.....	57
BIJLAGE III: CONCEPT BEDOORDELINGSFORMULIER.....	59

1. TOTSTANDKOMING

1.1 INLEIDING

In Noordoost Fryslân wordt al geruime tijd met de LEADER-werkwijze gewerkt. De Local Action Group, of zoals in Noordoost Fryslân genoemd, gebiedsplatform Plattelânsprojekten¹, heeft in 2013 een evaluatie van Plattelânsprojekten/LEADER voor de periode 2007-2013 uitgevoerd. Hieruit bleek dat er veel gerealiseerd is voor de regio op uiteenlopende thema's. 'Zonder LEADER-steun hadden we het proces of het project niet durven starten' was een veel gehoorde reactie van vooral private partijen. De positieve ervaringen van private maar ook publieke initiatiefnemers, de broodnodige dynamiek die het voor het gebied oplevert, is de reden om opnieuw een LEADER-strategie op te stellen. Het onderzoek leverde ook veel leerpunten op hoe we bottom-up processen en projecten nog beter kunnen faciliteren in Noordoost Fryslân.

1.2 PROCES

Een deel van het gebiedsplatform is na het einde van de vorige LEADER-programmaperiode verder gegaan als werkgroep. We hebben gezamenlijk met de regio, met ondersteuning van afdeling Streekwurk provincie Fryslân, deze ontwikkelingsstrategie opgesteld. In het gebied zijn tal van bottom-up netwerken actief (overzicht zie bijlage II). De input van actieve burgers (vaak actief in bottom-up gestuurde netwerken) en de aanwezige dynamiek in het gebied is belangrijke input geweest voor het opstellen van deze strategie.

Dorpen aan zet

In het voorjaar van 2014 zijn we de voorbereidingen voor het maken van deze strategie gestart. We zijn begonnen met een analyse van bestaande (goed lopende) bottom-up netwerken. Als vertrekpunt hebben we de ambitie uit de regioconsultatie genomen: 'dorpen aan zet'.

In mei hebben we een dorpenbijeenkomst georganiseerd in het 'Streekhûs Noardeast Fryslân' om goed in beeld te brengen wat er leeft in de dorpen, waar behoefte aan is en waar de Leaderwerkwijze het verschil kan gaan

¹ Plattelânsprojekten: Provinciale afdeling die zich inzet voor plattelandsontwikkeling (later overgegaan in Streekwurk).

maken. Er wordt al heel veel ontwikkeld en ondernomen in Noordoost en daar zijn tal van netwerken en ondersteunende partijen - zoals Agenda Netwerk Noordoost (ANNO), Doarpswurk, Netwerk Duurzame Dorpen, de Kenniswerkplaats Noordoost, Plaatselijke belangen, dorpsstichtingen en ondernemersverenigingen - bij betrokken². Met een groot aantal personen uit die netwerken zijn gesprekken gevoerd om in beeld te brengen bij welk type initiatieven ze betrokken zijn en welke vragen er leven in hun netwerk. Ook zijn gesprekken gevoerd met de dorpencoördinatoren van de gemeenten. Die gesprekken hebben ons op het spoor gezet van nieuwe 'bottom-up werkers'.

Bouwstenen

Eén van de belangrijkste bouwstenen voor deze strategie is het proces (*Regioconsultatie*) dat met ondersteuning van het Rijk is doorlopen in het kader van de demografische ontwikkelingen. Daarvoor zijn diverse 'keukentafel' gesprekken met inwoners van 'krimpdorpen' gevoerd. Dit heeft geleid tot de rapportage: 'Regioconsultatie – Demografische Ontwikkelingen anticiperregio Noordoost Fryslân' (Public Result, mei 2013). In deze strategie wordt meermaals geciteerd uit, of verwezen naar dit document. Eind 2011 is er een samenwerking gestart tussen de gemeenten en provincie in Noordoost Fryslân. Deze samenwerking, Agenda Netwerk Noordoost (ANNO), voert op basis van een uitgebreide SWOT, een Economisch Masterplan, gezamenlijk een projectenprogramma uit. Voor het opstellen van deze LOS hebben we ook dankbaar gebruik gemaakt van de samenwerkingsoogst van ANNO.

² Deze netwerken zijn in vrijwel alle gevallen ontstaan vanuit een bottom-up proces. Niet overheid gestuurd maar initiatieven van en door de inwoners van de regio.

2. GEBIED

2.1 NOORDOOST FRYSLÂN IN VOGELVLICHT

Noordoost Fryslân bestaat uit de gemeenten Achtkarspelen (27.938), Dantumadiel (19.017), Dongeradeel (24.097), Ferwerderadiel (8.755), Kollumerland c.a. (12.905) en Tytsjerksteradiel (31.940). Er wonen ongeveer 125.000 mensen (2014). Dokkum is met c.a. 12.500 inwoners de grootste kern (zie ook overzicht bijlage Ia). Een gedetailleerdere kaart van Noordoost Fryslân met daarop de postcodes treft u aan in bijlage Ib.

Afbeelding I: Begrenzing Plangebied Noordoost Fryslân

algemeen

Noordoost Fryslân is een uniek gebied dat zich kenmerkt door een geweldige afwisseling in het landschap. Langs de waddenkust, grenzend aan het Werelderfgoed Waddenzee en rond de Lauwers en het Lauwersmeer zijn er de open en relatief grootschalige zeekleigebieden. In de Noordelijke Wouden is er de intimiteit van het kleinschalige coulisselandschap. Dokkum, gelegen aan de Dokkumer Ee, een oude slenk, heeft zich ontwikkeld tot een krachtig en karakteristiek centrum voor wonen, werken, onderwijs, verzorging en voorzieningen met een belangrijke betekenis voor de hele regio. Andere

belangrijke kernen zijn de regionale centra Burgum, Kollum, Buitenpost en Surhuisterveen, met een concentratiefunctie voor wonen, werken en voorzieningen in de regio. De regio wordt omgeven door drie steden met een goed voorzieningenniveau (Leeuwarden, Drachten en Groningen) en heeft een goede infrastructuur (zeker na aanleg van een nieuwe verbindingsweg tussen Dokkum en Burgum - de Centrale As).

Hoewel Leeuwarden geen deel uitmaakt van de regio Noordoost Fryslân is de hoofdstad van Fryslân in veel opzichten van groot belang voor de regio Noordoost Fryslân. Met ruim 25% van de totale werkgelegenheid in Fryslân vinden veel inwoners uit de regio hun baan in Leeuwarden. Vooral vanuit de gemeenten Ferwerderadiel en Tytsjerksteradiel reizen dagelijks vele forenzen naar de provinciehoofdstad. Tytsjerksteradiel spant met een 'ingaaende pendel naar Leeuwarden' van 4.000 personen, de kroon.

Specialistische HBO opleidingen in Noordoost Fryslân ontbreken. Vanuit Noordoost Fryslân trekken dan ook grote hoeveelheden studenten naar Leeuwarden 'HBO stad' (aantal HBO studenten ca 20.000).

Omgekeerd zoeken veel in Leeuwarden woonachtigen de rust in het buitengebied rondom de stad, dus ook in Noordoost Fryslân.

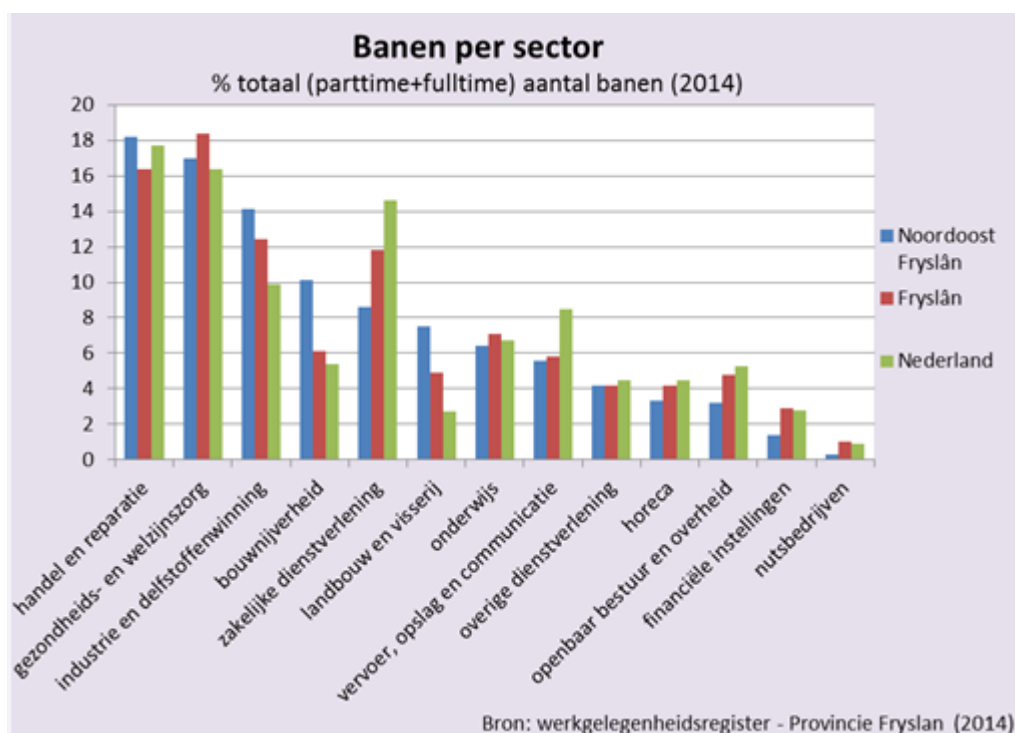
Met de toekenning van de Waddenzee als Werelderfgoed en de sterk recreatief toeristische trek via Holwerd en Lauwersoog naar de Waddeneilanden, brengen de Wadden niet alleen natuurschoon. Met de stijgende groei in de werkgelegenheid in Lauwersoog biedt dit gebied naast schoonheid en een positief imago ook economisch gewin voor de regio.

*economie,
kracht van
MKB³*

De gezondheidszorg, industrie, zakelijke dienstverlening en handel zijn de belangrijkste pijlers van de werkgelegenheid in Noordoost Fryslân. In vergelijking met de percentages in Nederland en geheel Fryslân zijn de sectoren handel, industrie en met name de bouwnijverheid oververtegenwoordigd en de zakelijke dienstverlening ondervertegenwoordigd. Ook de landbouw is relatief nog sterk vertegenwoordigd in de werkgelegenheidsstructuur van Noordoost Fryslân.

³ Voor deze paragraaf is gebruik gemaakt van de notitie 'Economische structuurversterking Noordoost Fryslân' (auteur J. Wiffers beleidsambtenaar gemeente Dongeradeel)

Afbeelding 2: Vergelijking % banen Noordoost Fryslân, Fryslân, Nederland

De absolute omvang en vooral de ontwikkeling van de werkgelegenheid is zorgwekkend. De afgelopen vijf jaar is het aantal banen met 4% geslonken (gemiddeld in Friesland 2%) en vooral de werkgelegenheid in bouw, de handel en industrie staat zwaar onder druk. Met een werkloosheidspercentage in Noordoost van 8.7% (gemiddeld Nederland 7.1%) in 2014 wordt dit zorgwekkende beeld nogmaals bevestigd.

Verder kenmerkt de regio zich door veel kleinschalige werkgelegenheid en een groot aantal ZZP-ers. Gezien de werkgelegenheidsstructuur in Noordoost Fryslân liggen er voor de toekomst vooral kansen in het bevorderen van deze relatief kleine ondernemingen ('micromultinationals' kleinschalige internationale bedrijvigheid die sterk gebruik maakt van internet en nieuwe zakelijke platforms en 'cottage industrieën' gespecialiseerde, kleinschalige bedrijven die vanuit woningen - vaak karakteristiek cultureel erfgoed - op ambachtelijke wijze food en non food artikelen produceren).

Opleidings-
niveau
beroepsbe-
volking

Het opleidingsniveau van de beroepsbevolking in Noordoost Fryslân blijft achter bij dat van Nederland. Ten opzichte van Nederland zijn er in onze regio ca. 50% meer lager opgeleiden. Bovendien doet zich een mismatch voor tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Dit in combinatie met een dalende beroepsbevolking en een sterke mbo- economie, is een groot risico voor de economie van Noordoost Fryslân.

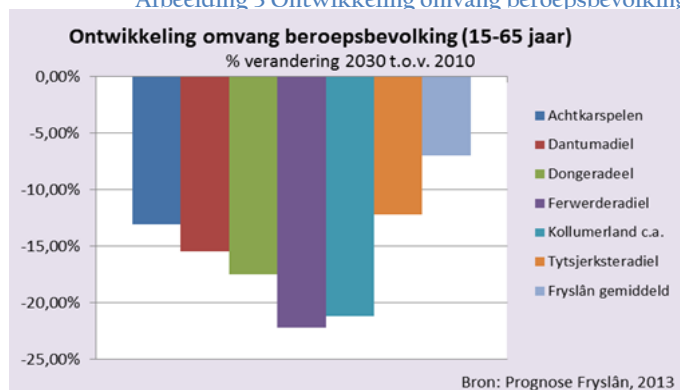
landbouw

Noordoost Fryslân kenmerkt zich zoals gezegd nog door een relatief sterke landbouw sector. In het noordelijk kleigebied is er overwegend sprake van grootschalige landbouw met een voortgaande trend van schaalvergroting. In de Noordelijke Wouden is, passend in het coulisselandschap, het agrarisch gebruik minder grootschalig. Opvallend is de hoge organisatiegraad van landbouwers in de zes agrarische natuurverenigingen. Deze agrarische natuurverenigingen zijn verenigd in de Vereniging 'Noardlike Fryske Wâlden'⁴ (vereniging NFW). De vereniging NFW heeft als één van de vier GLB proefprojecten⁵ van EZ meegedaan om ervaring op te doen met het werken met collectieven.

krimp

Noordoost Fryslân heeft een landelijke status als anticiperregio krimp. Het aantal inwoners en op termijn ook het aantal huishoudens zal dalen. De bevolkingssamenstelling wijzigt door ontgroening en vergrijzing sterk. De bevolkingsdaling treedt al sinds een aantal jaren op. Na 2020 gaat het ook om huishoudensdaling, waardoor sprake kan zijn van een overschot aan woningen.

Afbeelding 3 Ontwikkeling omvang beroepsbevolking

⁴ De vereniging NFW maakt deel uit van de Stuurgroep Noardlyke Fryske Wâlden waarin o.a. ook rijks, provinciale en gemeentelijke overheden, natuurorganisatie en Wetterskip Fryslân zitting hebben. De Stuurgroep heeft een Uitvoeringsprogramma opgesteld met daarin een aantal uit te voeren projecten op het terrein van duurzaam agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

⁵ De pilot van de NFW was gericht op certificering: behoud van het cultuurlandschap (certificaat 1), milieuverbetering (2), biodiversiteit coulisselandschap (3), biodiversiteit Weidevogellandschap (4) en kleinschaligheid coulisselandschap (5).

De bevolkingsdaling, ontgroening en vergrijzing leiden tot een afname van de beroepsbevolking en minder draagvlak voor een aantal aanwezige voorzieningen (onderwijs, maar ook andere voorzieningen). Tegelijkertijd biedt de vergrijzing ook kansen. Bijvoorbeeld als het gaat om de inzet van vrijwilligers. Vooral de jongere, mobiele senioren zijn geneigd zich in te zetten als vrijwilliger of mantelzorger. Door de vergrijzing neemt de zorgvraag toe (onder andere de psychogeriatrische zorg), terwijl het door bezuinigingen moeilijker wordt deze zorg te bieden.⁶

*sociale
kracht en
leefbaarheid*

De sociale cohesie is op het platteland van Fryslân groot. In veel dorpen en zeker die in Noordoost Fryslân is het zelf organiserend vermogen sterk. Alleen of in georganiseerd verband (dorpsbelangen, winkeliersverenigingen, coöperaties etc.). In het kader van de leefbaarheid van de woon- en leefomgeving worden nu al veel processen en projecten geïnitieerd. De potentiële 'bottom-up kracht' is in Noordoost Fryslân van nature erg sterk.

2.2 GEBIEDSANALYSE

SWOT-Analyse

In de vorige paragraaf is een aantal voor deze LOS belangrijke onderwerpen in vogelvlucht beschreven. Om de LOS goed op maat voor het gebied te kunnen uitwerken is een oppervlakkige verkenning onvoldoende, daarom is er een SWOT-analyse opgesteld (Strengths/sterkten, Weaknesses/zwakten, Opportunities/kansen & Threats/bedreigingen).

Voor Noordoost Fryslân zijn de afgelopen jaren meerdere SWOT analyses opgesteld. In 2010 is er, als basis voor het 'Sociaal Economisch Masterplan' (ANNO) een uitgebreide SWOT-analyse uitgewerkt. Ook in het kader van de Regioconsultatie is een uitgebreide SWOT-analyse gemaakt. In opdracht van de provincie Fryslân heeft Partoer⁷ eind 2013 deze regio nog eens grondig 'onder de loep genomen'. Voor het opstellen van deze SWOT's zijn bewoners, ondernemers, maatschappelijke partijen en professionals uitgebreid bevestigd.

⁶ Regioconsultatie – Demografische Ontwikkelingen anticipeerregio Noordoost Fryslân – Public Result (mei 2013)

⁷ Partoer, Fries bureau voor sociaaleconomische vraagstukken, levert onderzoek, advies en begeleidt bij veranderingen. (www.partoer.nl)

De verschillende SWOT's zijn van goede kwaliteit en de constatering en conclusies, die onderling veel overlap vertonen, kunnen dan ook goed voor deze LOS worden gebruikt. Op onderdelen zijn de SWOT's enigszins gedateerd en missen vooral de maatschappelijke veranderingen op het gebied van de terugtrekkende overheid en de veranderingen in het sociale domein. De SWOT's zijn voor deze strategie samengevoegd, geactualiseerd en ingedikt. Die actualisatie hebben we mede gebaseerd op de uitkomsten van de bijeenkomsten en gesprekken met vertegenwoordigers van de diverse bestaande 'bottom-up' netwerken.

Afbeelding 4: SWOT analyse Noordoost Fryslân

<p>KANSEN</p> <p>K1. Vervagende grenzen tussen wonen en werken / opkomst van de netwerkeconomie</p> <p>K2. Groeiende behoefte aan alternatieve energie / opkomst cradle-to-cradle principe</p> <p>K3. Doe-democratie / coöperatieve initiatieven / zelfsturing</p> <p>K4. Tijdelijke invulling voor vrijkomende gebouwen (ter overbrugging krimpperiode).</p>	<p>BEDREIGINGEN</p> <p>B1. Krimp: vergrijzing, ontgroening, minder draagvlak voor voorzieningen</p> <p>B2. Decentralisaties/bezuinigingen op zorg/welzijn</p> <p>B3. Toenemende verschillen tussen dorpen</p>
<p>STERKTEN</p> <p>S1. Sterke regiokernen/-stad met een goed voorzieningenniveau</p> <p>S2. Sociale cohesie en samenhang</p> <p>S3. Krachtige netwerken</p>	<p>ZWAKTEN</p> <p>Z1. Lage sociaaleconomische positie</p> <p>Z2. Beperkte werkgelegenheidsgroei</p> <p>Z3. Bescheidenheid introverte houding</p> <p>Z4. Veel focus op 'fysiek' en minder op 'sociale domein' door dorpsbelangen</p>

Ontwikkelbehoeften

In onderstaande confrontatiematrix⁸ leggen we de nadruk meer op de elementen waar de inwoners en maatschappelijke partijen ook daadwerkelijk de mogelijkheid hebben, of door bijvoorbeeld een terugtrekkende overheid gedwongen worden, de handschoen zelf op te pakken. Dit geeft een goed overzicht van de ontwikkelbehoeften.

⁸ In de confrontatiematrix worden de zwakten en sterkten én de bedreigingen en kansen uit de SWOT analyse met elkaar verbonden. Hierbij wordt er van buiten naar binnen gekeken. In de confrontatiematrix wordt de codering van het SWOT kwadrant gebruikt

KANSEN-STERKTEN	BEDREIGINGEN-STERKTEN
<p>K1. Vervagende grenzen tussen wonen en werken / opkomst van de netwerkeconomie »</p> <p>S1. Sterke regiokernen/-stad met een goed voorzieningenniveau – S3. Krachtige netwerken</p> <p>K2. Groeiende behoefte aan alternatieve energie / opkomst cradle-to-cradle principe »</p> <p>S3. Krachtige netwerken</p> <p>K3. Doe democratie / coöperatieve initiatieven / zelfsturing » S2. Sociale cohesie en samenhang – S3. Krachtige netwerken</p> <p>K4. Tijdelijke invulling voor vrijkomende gebouwen »</p> <p>S3. Krachtige netwerken</p>	<p>B1. Krimp: vergrijzing, ontgroening, minder draagvlak voor voorzieningen »</p> <p>S1. Sterke regiokernen/-stad met een goed voorzieningenniveau – S3. Krachtige netwerken</p> <p>B2. Decentralisaties/bezuinigingen op zorg/welzijn »</p> <p>S1. Sterke regiokernen/-stad met een goed voorzieningenniveau –</p> <p>S2. Sociale cohesie en samenhang –</p> <p>S3. Krachtige netwerken</p> <p>B3. Toenemende verschillen tussen dorpen –</p> <p>S3. Krachtige netwerken</p>
KANSEN-ZWAKTEN	BEDREIGINGEN-ZWAKTEN
<p>K2. Groeiende behoefte aan alternatieve energie / opkomst cradle-to-cradle principe »</p> <p>Z4. Veel focus op 'fysiek' en minder op 'sociale domein' door dorpsbelangen</p> <p>K3. Doe democratie / coöperatieve initiatieven / zelfsturing » Z4. Veel focus op 'fysiek' en minder op 'sociale domein' door dorpsbelangen</p> <p>K4. Tijdelijke invulling voor vrijkomende gebouwen »</p> <p>Z4. Veel focus op 'fysiek' en minder op 'sociale domein' door dorpsbelangen</p>	<p>B1. Krimp: vergrijzing, ontgroening, minder draagvlak voor voorzieningen » Z1. Lage sociaaleconomische positie – Z2. Beperkte werkgelegenheidsgroei – Z4. Veel focus op 'fysiek' en minder op 'sociale domein' door dorpsbelangen</p> <p>B2. Decentralisaties/bezuinigingen op zorg/welzijn »</p> <p>Z1. Lage sociaaleconomische positie – Z4. Veel focus op 'fysiek' en minder op 'sociale domein' door dorpsbelangen</p> <p>B3. Toenemende verschillen tussen dorpen »</p> <p>Z1. Lage sociaaleconomische positie</p>

Kansen » sterkten & zwakten

Noordoost Fryslân heeft een aantal sterke kernen met belangrijke voorzieningen: de stad Dokkum, Damwoude, Burgum, Hurdegaryp, Veenwouden, Zwaagwesteinde, Buitenpost, Kollum, Surhuisterveen en Harkema. Ook is er in Noordoost een aantal krachtige burgernetwerken actief. (zie ook bijlage II). De regio heeft dus voldoende mogelijkheden als het gaat om het promoten van het aantrekkelijke (woon)klimaat voor 'micromultinationals' en 'cottage industrieën'. Binnen de ANNO samenwerking wordt onder de 'Dwaande' campagne de promotie van de regio als aantrekkelijk woon- en werkgebied al breed opgepakt.

Doe-democratie, zelfsturing, van burgerparticipatie naar overheidsparticipatie, verschillende termen die de nieuwe en actievere rol van burgers en maatschappelijke partijen omschrijven. *'Geen enkele benaming doet recht aan de potentie, kracht en rijkdom van de beweging van ondernemende burgers die het publieke domein betreden... In plaats van 'actief burger', 'vrijwilliger' of 'sociaal-doe-het-zelfver' kunnen we ze beter 'sociaal ondernemer' noemen (Specht en Sterk, 2013). Of, nog beter, 'sociaal ondernemer 3.0' dat wil zeggen 'burgers die zijn toegerust om met anderen maatschappelijke veranderingen te realiseren' (Sterk, Specht en Walraven, 2013)⁹. Zelf de regio pakken is sinds mensenheugenis al het 'handelsmerk' van de regio. Verwonderlijk is het dan ook niet dat onze regio al een groot aantal sterke 'bottom-up' (burger) netwerken kent. Bovendien is de sociale cohesie en samenhang in de dorpen groot. Dit is een uitstekende voedingsbodem voor burgerinitiatief en dus ook voor de 'sociaal ondernemer 3.0'. We willen het sociaal ondernemerschap in Noordoost Fryslân dan ook faciliteren en passend ondersteunen. Dat betekent dat men zelf op zoek zal moeten gaan naar nieuwe verdienmodellen¹⁰.*

Ook de organisatie binnen de dorpen verandert. Van oudsher zijn het vooral de veelal sterk georganiseerde dorpsbelangen die een belangrijke rol spelen in de sociale structuur van dorpen. Dat wordt steeds minder vanzelfsprekend, zeker in het sociale domein zie je vaak andere partijen. De veranderingen, krimp en terugtrekkende overheid, hebben juist een grootte impact op het

⁹ Uit artikel van Jan Rotmans (hoogleraar Transitiekunde): Nederland kantelt ondanks of dankzij de scepsis (socialevraagstukken.nl).

¹⁰ Een verdienmodel is de manier waarop een 'bedrijf' omzet maakt.

sociale domein. We willen dorpen bewust maken van deze veranderingen en ze ondersteunen bij het anticiperen op deze veranderingen. De dorpen zullen daarin zelf de regie moeten pakken; de dorpen zijn zelf aan zet.

Als gevolg van krimp heeft de regio te maken met een groeiend aantal leegstaande gebouwen/panden. Als dit bovendien leidt tot verpaupering heeft dat een negatieve impact op de leefbaarheid in dorpen, zeker als het leegstaande monumentale panden in dorpskernen betreft. Een goed voorbeeld waarbij het sociaal ondernemerschap een sterke kracht wordt bij het oplossen van problemen is de aanpak van leegstaande gebouwen en panden. In een aantal karakteristieke dorpen in Noordoost wordt geëxperimenteerd met de zogenaamde Dorpsontwikkelingsmaatschappijen'. Het experiment is gericht op het tegengaan van negatieve effecten van de krimp op de historische kernen van de dorpen. *Door het tegengaan van visuele verloedering worden de gevolgen van de krimp verzacht en begeleid.*¹¹ De inwoners van die dorpen, vertegenwoordigd in de dorpsontwikkelingsmaatschappijen, bepalen daarin zelf de aanpak en uitvoering. We zien een dergelijke werkwijze als voorbeeld van veel andere mogelijke bottom-up processen.

Een voordeel van projecten met een sterke fysieke component is dat ze goed aansluiten bij de meer 'klassieke focus' van bijvoorbeeld de dorpsbelangen op het 'fysieke domein'. Dit geldt vaak ook voor initiatieven op het gebied van duurzame energie en (lokale) kringlopen. Een goed toegeruste 'dorpscoöperatie', die naast allerlei problemen in het fysieke domein ook problemen in het sociale domein oppakt, is een belangrijk streven binnen deze strategie. Dorpen kunnen veel van elkaar leren. Netwerk Duurzame Dorpen biedt daar een prachtig digitaal platform voor. Ook hier zien we een belangrijke faciliterende rol voor de LAG en het Leader instrumentarium.

Bedreigingen » sterkten & zwakten

De aanwezigheid van sterke regiokernen en netwerken maakt dat de regio zich goed kan wapenen tegen de gevolgen van krimp en de veranderingen/bezuinigingen in het sociale domein. Het gevaar bestaat dat er top-down te veel (aan)gestuurd wordt op deze regiokernen en de 'cluster'

¹¹ bron: Cultuurhistorische verkenning in de beschermde dorpsgezichten van Dongeradeel, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2012

aanpak. Dorpen krijgen steeds meer eigen verantwoordelijkheid, ook als het gaat om het in stand houden van belangrijke voorzieningen. Het is niet automatisch zo dat dit vanuit grotere regiokernen (door schaalvoordeel) makkelijker in stand te houden is dan in de kleinere kernen¹². De sociale cohesie en samenhang is juist in deze kleinere kernen sterk: *'in kleine dorpen is de lokale samenhang tussen burens sterker... bewoners in kleine dorpen voelen zich verantwoordelijker voor de leefbaarheid en doen vaker vrijwilligerswerk, wat begrijpelijk is vanuit het idee dat mensen hier veel zelf moeten doen omdat veel voorzieningen ontbreken. Vooral in de kleine, afgelegen dorpen – waar traditionele waarden samengaan met een kleine gemeenschap – zijn bewoners actief en betrokken.'*¹³

De bereikbaarheid en beschikbaarheid van voorzieningen wordt vooral in de kleinere kernen gezien als een grote bedreiging¹⁴. Dit onderwerp staat dan ook hoog op de ANNO agenda waar in het verlengde van de projectprogrammering gewerkt wordt aan passende oplossingen. Het openbaar vervoer en vooral de dichtheid ervan op het platteland, is al jaren een punt van zorg. Onlangs is het project 'Mobiliteitscentrale' gestart. Het project de Mobiliteitscentrale richt zich op een openbaarvervoerssysteem in Noordoost Fryslân waardoor alle inwoners die afhankelijk zijn van het openbaar vervoer hier op adequate wijze gebruik van kunnen maken. Er wordt in nauwe samenwerking tussen de huidige vervoerders en dorpsbelangen een mobiliteitscentrale Noordoost Fryslân opgericht waarbij ook gekeken wordt naar de verbinding in het steden netwerk.

Uit de gesprekken met de dorpencoördinatoren kwam duidelijk naar voren dat de sociale kracht tussen de dorpen sterk kan verschillen. Ook de ervaring vanuit vorige perioden Leader en plattelandsontwikkeling laat dit beeld zien. Met de kwetsbare (sociaal)economische positie van Noordoost Fryslân kunnen we het ons niet permitteren om de dorpen die over mindere sociale kracht beschikken 'links' te laten liggen. In een tijdperk waar er veel verandert in de dorpen - woningcorporaties die zich terugtrekken, scholen en

¹² Dit wordt bevestigd in het discussierapport voorzieningspreidingsmodel Noordoost Fryslân, Tialda Haarsen en Marien de Bakker, januari 2014

¹³ bron: De Dorpenmonitor, Sociaal Cultureel Planbureau, mei 2013

¹⁴ bron: Regioconsultatie – Demografische Ontwikkelingen anticipeerregio Noordoost Fryslân – Public Result (mei 2013)

verzorgingshuizen sluiten - en er steeds meer van de burger gevraagd wordt, willen we de ontwikkelingen goed volgen, verbindingen tussen de sociaal 'actieve' en 'passievere' dorpen tot stand brengen en samen met betrokkenen werken aan kennisbevordering bij dorpsbelangen en andere actieve dorps- of bewonersorganisaties.

Uitgaan van sterkten

De SWOT analyse toont aan dat de regio met haar sterke sociale cohesie en haar krachtige (burger)netwerken een sterke troef in handen heeft om de gevolgen van de (krimp) bedreigingen te pareren, de zwakten positief om te buigen en de kansen voor het gebied zoveel mogelijk te benutten. Juist nu in tijden dat reguliere instanties (overheden, woningbouwcoöperaties) zich noodgedwongen op tal van taken terugtrekken, komt het aan op innovatieve burgerkracht.

Die burgerkracht met de sterke regionale sociale cohesie als "motor", zien we als het beste in te zetten 'instrument' om regio leefbaar te houden.

Bestaande netwerken

Onderstaand geven wij een indruk van een aantal belangrijke spelers in het Leader speelveld (zie ook bijlage II). Dit overzicht is niet compleet. In vrijwel elk dorp is een dorpsbelang of dorpsstichting meer of minder actief. Bijlage II zou vele malen langer zijn als ook die bottom-up netwerken in de opsomming opgenomen zouden zijn. Wij blijven investeren in ons netwerk en we juichen nieuwe netwerken en initiatieven toe. Veel van die netwerken en initiatieven staan tijdelijk of geheel los van de bekende organisaties en netwerken¹⁵.

- Agenda Netwerk Noordoost Fryslân (ANNO).
- Netwerk Duurzame Dorpen, Duurzaam Door, KNHM.
- Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân, hogescholen, AOC, MBO's, voortgezet onderwijs.
- Dorpsbelangen, (dorps)coöperaties, burgers, sociaal ondernemers.
- Zorg- en welzijnsorganisaties, woningcorporaties, (basis)scholen.
- Provincie, Streekwurk, (sociale) gebiedsteams.
- KVK, UWV, DBF.
- Banken, Crowdfunding, crowdknowledge, Fondsen.

¹⁵ Voor een uitgebreid overzicht en een korte beschrijving van de netwerken zie bijlage II. Daarin staat ook aangegeven welke netwerken we bij het opstellen van deze LOS hebben geconsulteerd.

Met een groot deel van bovenstaande partijen is tijdens de vorige Leader programma's en de periode Plattelânsprojekten al een relatie opgebouwd. In de nieuwe periode, waarin we op een vernieuwende manier willen samenwerken, gaan we daar verder op investeren. Bij onze consultaties aan die netwerken ontmoeten we veel daadkracht en motivatie om hun eigen omgeving zo leefbaar mogelijk in te richten. Het in stand houden en versterken van die daadkracht en motivatie is een flinke opgave. Hoe en op welke wijze dat het beste door de LAG en deze LOS ondersteund kan worden laten we graag aan initiatiefnemers zelf over. Voorafgaande en tijdens de uitvoering van de LOS zullen we voortdurend ons oor te luister leggen hoe en op welke wijze we de initiatieven in de regio het beste kunnen faciliteren. Bij de oriëntatie op deze LOS hebben we daarvan een globale indruk gekregen. Veel initiatieven haperen door een gebrek aan expertise en financiële middelen en kunnen daardoor géén goede start maken. Aan eigen inzet ontbreekt het niet, maar de inhuur van gekwalificeerde krachten en het uitvoeren van (meestal eenvoudige) haalbaarheidsonderzoeken blijkt voor veel netwerken financieel niet haalbaar. We helpen ze graag die drempel over om de uitvoering van het initiatief op eigen kracht vorm en inhoud te geven.

Agenda Netwerk Noordoost (ANNO)

Begin 2012 is met ondertekening van een overeenkomst formeel de samenwerking gestart tussen toen nog vijf gemeenten en de provincie Fryslân. Met de gemeente Ferwerderadiel, die later aansloot, voeren de gemeenten Dantumadiel, Achtkarspelen, Kollumerland CA, Dongeradeel, Tytsjerksteradiel en de provincie Fryslân, een projecten programma uit. Dit projecten programma (ANNO 1.0) is gebaseerd op het Sociaal Economisch Masterplan Noordoost Fryslân en richt zich op projecten binnen de thema's economie/recreatie/toerisme, sociaal/leefbaar en op ruimte/infrastructuur. Het programma ANNO 1.0 eindigt formeel eind 2015 maar wordt verlengd met een volgende samenwerkingsperiode (ANNO II). Hoewel het ANNO 1.0 programma sterk door overheden wordt gedomineerd, worden bij de uitvoering van de projecten veel maatschappelijk partijen in de regio betrokken.

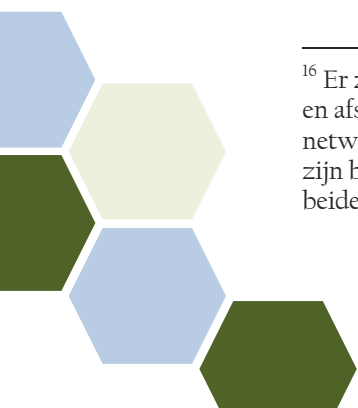

De programmatische ANNO aanpak en de in deze LOS voorgestelde ‘van onder op aanpak’ zijn wezenlijk anders van karakter, om die reden is er ook voor gekozen om deze LOS niet te integreren in de ANNO werkwijze¹⁶. Toch hebben beide programma’s veel inhoudelijke raakvlakken en zijn daarmee ook complementair aan elkaar. Zo is voor het opstellen van de LOS dezelfde SWOT basis gebruikt als bij het opstellen van het ANNO 1.0 programma. De nieuwe ANNO II programmering richt zich dan ook voor een deel op vergelijkbare thema’s (leefbaarheid) als deze LOS.

Netwerk Duurzame dorpen

Het Netwerk Duurzame Dorpen is een landelijk netwerk van, voor en door dorpen die (samen) werken aan een duurzame toekomst. Met een krachtige ondersteunde rol voor Stichting Doarpswurk worden in Fryslân en ook in de regio Noordoost bijeenkomsten georganiseerd, gericht op de duurzame ontwikkeling van de directe leefomgeving. De inzet en de projectinitiatieven omvatten een breed scala van thema’s. Veel van die thema’s en projectinitiatieven sluiten naadloos aan op de inzet van deze LOS (zie actielijnen hoofdstuk 3). Bovendien heeft de aanpak in het kader van Netwerk Duurzame Dorpen een hoog ‘bottom up’ karakter wat goed aansluit op de Leader werkwijze.

¹⁶ Er zal gedurende de uitvoering van het ANNO programma en de LOS voortdurend samenwerking en afstemming plaats gaan vinden. Bovendien kan over en weer gebruik gemaakt worden van elkaars netwerken. Door in de LAG twee gemeentelijke bestuurders aan te stellen die ook zeer betrokken zijn bij de uitvoering van de ANNO programmering, wordt samenwerking en afstemming tussen beide programma’s versterkt (zie verder hoofdstuk 5&7).

3. STRATEGIE

3.1 ALGEMENE DOELEN

Dorpen aan zet

In de vorige LEADER-periode is gekozen voor een brede werking van de strategie. Met die strategie werden processen en projecten gericht op vele doelen en thema's, ondersteund. De overheid treedt zich terug en verwacht steeds meer van de burger. De demografische ontwikkeling en de veranderingen in het sociale domein, maken dat we nu kiezen voor een beperkt aantal thema's en doelen.

In Noordoost Fryslân zijn vooral de gevolgen van de demografische ontwikkelingen (bevolkingskrimp) al dagelijks merkbaar. Gesterkt door de officiële 'Krimp status' die de regio nu heeft (Noordoost Fryslân werd al eerder als Anticipieerregio Krimp gezien) moet de regio zelf stevig 'de handen uit de mouwen moeten steken' en maatregelen nemen om de gevolgen van de krimp op te vangen. De krimpproblematiek en de uitkomsten van de SWOT rechtvaardigen de keuze om deze LOS volledig te richten op het thema **'krimp, nu of in de nabije toekomst'**.

De inwoners van de regio zijn gewend 'het heft in eigen handen te nemen'. De termen; doe democratie, coöperatieve initiatieven, zelfsturing, sterke sociale cohesie, samenhang en netwerken typeert de kracht van de inwoners van de regio (zie uitkomsten SWOT). Die kracht willen we graag benutten en daarbij vernieuwing en innovatie stimuleren om de gevolgen van de krimpproblematiek het hoofd te kunnen bieden. Dat is ook de reden waarom deze LOS, onder het motto 'dorpen aan zet' zich richt op de volgende drie hoofddoelen:

- A. het versterken van de sociale cohesie;
- B. het stimuleren van zelfsturing van dorpen;
- C. het stimuleren van sociaal-ondernemerschap.

Deze doelen zijn niet nieuw, overlappen elkaar en hebben een onderlinge afhankelijkheid. Er zijn veel 'bottom-up' netwerken en initiatieven in Noordoost Fryslân die al bijdragen aan één of meerdere van deze doelen.

Een (dorps) gemeenschap die tal van zaken oppakt om de leefbaarheid van het platteland te behouden of te verbeteren, al dan niet in samenwerking met overheden en private partijen, heeft lef maar vooral innovatieve denkkraft nodig. In alle gesprekken met ‘het gebied’ dus ook met de ‘netwerkeigenaren’ krijgen we te horen dat het vooral in de randvoorwaarden hapert. De sociale kracht is vaak wel aanwezig, maar het ontbreekt veelal aan kennis en financiële middelen om ‘het sociaal ondernemerschap’ te verzilveren. Juist daar kunnen wij middels het financieren van de voorbereidingskosten en uitvoeringsprojecten het verschil maken.

3.2 ACTIELIJNEN

Integrale actielijnen

De drie hoofddoelen vertalen wij naar een zestal concretere en integrale actielijnen. Deze vormen de basis voor de activiteiten (hoofdstuk 4) die we als LAG willen ontplooiën en de projecten en processen die we willen ondersteunen¹⁷.

A. *Hoofddoel: het versterken van de sociale cohesie.*

Actielijn I: Naar nieuwe ontmoetingsplaatsen

Actielijn II: Naar zorgen voor elkaar

B. *Hoofddoel: het stimuleren van zelfsturing van dorpen.*

Actielijn III: Training burgerinitiatief

Actielijn IV: Naar lerende dorpen

C. *Hoofddoel: het stimuleren van sociaal-ondernemerschap.*

Actielijn V: Naar zelfvoorzienende dorpen

Actielijn VI: Naar nieuwe verdienmodellen

I. Naar nieuwe ontmoetingsplekken

Dorpen/gemeenschappen/lokale of regionale netwerken ondersteunen bij het creëren van nieuwe ontmoetingsplekken, bij voorkeur in bestaande panden,

¹⁷ De actielijnen spelen een belangrijke rol bij het vormgeven van het toetsingskader voor steunaanvragen.

als creatieve oplossing voor leegstand, verpaupering en het verdwijnen van voorzieningen en traditionele ontmoetingsplekken. Groepen en mensen samenbrengen die elkaar normaal gesproken niet snel opzoeken. Daarnaast verbinding zoeken met de lokale en regionale economie bijvoorbeeld via innovatieve concepten als 'Seats2Meet' en 'Seats4Silence' of ondersteuning van (ondernemers)netwerken.

II. Naar zorg(en) voor elkaar

Dorpen/gemeenschappen ondersteunen bij het organiseren en realiseren van kleinschalige (coöperatieve) zorg- en welzijnsvoorzieningen en vormen van burenhulp.

III. Training burgerinitiatief

Samen met bestaande organisaties/netwerken dorpsbelangen en andere actieve groepen trainen in burgerinitiatief. Wat betekenen de terugtrekkende overheid en krimp voor jouw dorp? Wat kun je zelf (anders) doen om je dorp leefbaar te houden? Deze actielijn is samen met actielijn IV voornamelijk ondersteunend aan de vier andere actielijnen van de strategie.

IV. Naar lerende dorpen

Dorpen en initiatieven van elkaar laten leren en optimaal gebruik maken van de aanwezige kennis. Actieve, zelfredzame gemeenschappen kunnen niet zonder divers samengestelde netwerken.¹⁸ Er zijn verschillende (online) platforms die al een actieve bijdrage leveren aan deze opgave, bijvoorbeeld het eerder genoemde 'Netwerk duurzame dorpen'. Samen met deze partijen willen wij er voor zorgen dat dorpen zelf of onderling elkaars ervaringen en expertise benutten om tot samenwerking en vernieuwing komen.

V. Naar zelfvoorzienende dorpen

Dorpen/gemeenschappen ondersteunen bij hun proces om zelfvoorzienend of zelfredzaam te worden, bijvoorbeeld op het gebied van energie, voedsel of beheer van openbare ruimte. Bovendien kan gedacht worden aan ondersteuning van nieuwe/innovatieve concepten en projecten die inspelen

¹⁸ Bron: Inspiratiegids voor nieuwe ontmoetingsplekken, Stichting Doen, april 2014

op verdwijnende voorzieningen. Denk aan scholen, winkels of sociaal culturele voorzieningen, nieuw vestiging van kansrijke nieuwe voorzieningen of ondernemingen, de bereikbaarheid van het platteland, woningbouw of ruimtelijke ontwikkelingen die bijdragen aan de lokale of regionale leefbaarheid en economie.

VI. Naar nieuwe verdienmodellen

Initiatiefnemers ‘sociaal ondernemers’ faciliteren bij het vinden en/of samenstellen van nieuwe verdienmodellen. Te vaak stranden goede burger / maatschappelijke initiatieven door een blijvende afhankelijkheid van subsidie. We willen daarom initiatiefnemers faciliteren bij het zoeken naar (de juiste mix van) nieuwe vormen van financiering. We denken dan aan de mogelijkheden van bijvoorbeeld crowdfunding, leningen (bijvoorbeeld KNHM Participaties), (revolverende) fondsen en particuliere investeringen.

3.3 MEETBARE DOELEN

Deze LOS zet in op processen en projecten passend binnen de 6 actielijnen. In onderstaand overzicht zijn de actielijnen concreter uitgewerkt door (output)streefwaarden¹⁹ te benoemen en het gewenste effect te beschrijven.

Afbeelding 6: Samenvattend overzicht meetbare doelen

ACTIELIJN	OUTPUT STREEFWAARDEN	GEWENST EFFECT
I Naar nieuwe ontmoetingsplekken	10 ‘nieuwe’ ontmoetingsplekken, waarvan 7 in bestaande panden. Bij 5 initiatieven wordt een ‘Seats2Meet’ of ander vernieuwend concept toegepast, gericht op het faciliteren van 10 jonge startende ondernemers.	Verschillende bevolkingsgroepen (oud en jong / oud en nieuw) met elkaar verbinden. Leegstand en verpaupering tegengaan, jongeren binden aan de streek en zorgen voor werkgelegenheid.
II Naar zorg(en) voor elkaar	14 (business cases) (buurt)zorgconcepten.	Zorg dichtbij, goede regionale voorzieningen.

¹⁹ Een indicatie van het aantal processen en projecten voortvloeiend uit de actielijnen is in dit stadium erg moeilijk. Het palet aan projecten zal breed zijn. Een globale kostenbegroting van de kosten per actielijn en bijhorende financiering per submaatregel zijn te vinden in de paragrafen 6.2 en 6.3.

		Initiatieven zorgen voor werkgelegenheid.
III	Training burgerinitiatief	10 trainingen (gezamenlijk met netwerkpartners) waarmee 50% van de dorpsbelangen wordt bereikt en 5 uitvoeringsprojecten.
IV	Naar lerende dorpen	Kennisplatform voor lerende dorpen en een gezamenlijke jaarlijkse kennisdag. Verbinden van 5 projecten/ initiatiefnemers.
V	Naar zelfvoorzienende dorpen	18 initiatieven gericht op het (lokaal) opwekken van duurzame energie, verkorten van voedselketens en het zelf beheren van de openbare ruimte, etc.
VI	Naar nieuwe verdienmodellen	6 initiatieven om te komen tot nieuwe verdienmodellen.
		Initiatieven worden minder afhankelijk van subsidie en zorgen voor werkgelegenheid.

Uitvoering

De beschrijving van de 6 actielijnen hiervoor, maar ook de opsomming en concretisering van de meetbare doelen per actielijn wekt de suggestie dat deze LOS hoofdzakelijk is gericht op de procesmatige kant. De dynamiek voortkomend vanuit de actielijnen levert ongetwijfeld een breed palet aan uitvoeringsprojecten op. Ook die uitvoeringsprojecten ondersteunen we (mits passend binnen de randvoorwaarden van deze LOS).

3.4 INTEGRALITEIT & SAMENWERKING

Iepen Mienskipsfûns

Los van de Leaderwerkwijze en deze ontwikkelingsstrategie heeft de Provincie Fryslân voor de plattelandsontwikkeling de komende jaren een

budget beschikbaar gesteld, het zogenaamde 'Iepenmienskipsfûns' (IMF). Voor dit IMF voegt de Provincie Fryslân zeven budgetten samen met als doel sneller en slagvaardiger de energie in de 'mienskip' te faciliteren. In het fonds zijn middelen opgenomen van programma's op het gebied van leefbaarheid, openbaar vervoer, sociale innovatie, krimp, culturele activiteiten, zorg en lokale energie.

Voor relatief kleinere projecten (totale maximale subsidiabele kosten € 87.500,-) kan een beroep gedaan worden op dit IMF. De grotere projecten (minimale subsidiabele kosten € 87.500,-) kunnen mits voldaan wordt aan de in deze LOS geformuleerde uitgangspunten, een beroep doen op de beschikbare middelen van de LOS (zie paragraaf 7.2). De werkwijze van het IMF en deze LEADER/LOS-werkwijze sluiten naadloos op elkaar aan.

Noordelijk Ambitie Statement Duurzaam Door 2014-2017

DuurzaamDoor²⁰ is een kennisprogramma dat de ontwikkeling naar een groene, duurzame economie helpt versnellen en doorbraken helpt realiseren. Centraal staan maatschappelijke vraagstukken over energie, water, biodiversiteit, grondstoffen en voedsel. In aansluiting op het landelijk programma leggen de noordelijke provincies daarbij accenten op processen waar een grote impact door sociale innovatie te verwachten valt. Het gaat dan om:

- maatschappelijk verantwoord ondernemen;
- integrale gebiedsontwikkeling;
- duurzaam produceren en consumeren;
- onderwijs gerelateerde vraagstukken.

De thema's, processen en (bottom-up)werkwijze vertonen grote overeenkomsten met deze LOS. Wij zien dan ook mogelijkheden om vanuit beide programma's gezamenlijk (kennis)projecten uit te werken.

Samenwerking met andere LEADER gebieden

Interregionaal

Ten westen van onze regio ligt de regio Noardwest Fryslân, een gebied dat ook te maken heeft met krimp en vergelijkbare opgaven als in Noordoost. Noardwest ontwikkelt ook een LEADER-strategie die deels overlap vertoont

²⁰ Bron: www.duurzaamdoor.nl | Noordelijk Ambitie Statement Duurzaam Door 2014-2017

met de aanpak in Noordoost Fryslân. Daar waar we door op gemeenschappelijke actielijnen of thema's de uitvoering van de LOS kunnen versterken, zoeken we de samenwerking. We zien met name kansen voor samenwerking op het thema 'sociale innovatie'.

Internationaal

In het kader van deze LOS wordt ook weer samenwerking gezocht met internationale partners. In de vorige Leaderperiode hebben we diverse uitwisselingen en samenwerkingsprojecten tot stand gebracht met Meetjesland-Lije-Schelde in Vlaanderen België. Ook heeft Noordoost Fryslân intensief kunnen samenwerken met andere regio's rond de Noordzee in het Interregproject 'Vital Rural Areas'. Opnieuw samenwerken met deze 'oude' partners laten we nog open, omdat we de internationale samenwerking gezamenlijk met buurgebied Noardwest Fryslân willen oppakken.

De opbrengst van deze grensoverschrijdende samenwerking is tastbaar aanwezig in uitgevoerde projecten. Bovenal in de 'mindset' van de deelnemers, vertegenwoordigers van beide Noord-Friese regio's. Verbreding van eigen horizon en deskundigheidsbevordering door een blik in andermans keuken zijn minder tastbaar maar zeer waardevol gebleken.

Ook in de LEADER3 periode willen de LAG's van beide regio's, nu in onderlinge samenwerking, transnationale samenwerking aangaan. Het traject dat onze centrumgemeente Leeuwarden doorloopt naar 2018, wanneer het zich Culturele Hoofdstad van Europa mag noemen, biedt hiervoor aanleiding en uitdagingen. De relatie Stad-Platteland (Bidbooklijn City and Countryside), is géén centraal thema binnen deze LOS, maar wel in het kader van ANNO II. Aan een ander regionaal samenwerkingsverband: stadsregio Leeuwarden²¹, wordt door Noardwest en Noordoost al gezamenlijk inhoud gegeven. Wij zien het thema sociale innovatie en meer specifiek het doel stimuleren van sociaal ondernemerschap en de bijbehorende actielijnen als basis om de samenwerking verder vorm te geven. Het gaat hierbij om de actielijnen 'naar zelfvoorzienende dorpen' en 'naar nieuwe verdienmodellen'.

²¹ Deelnemende gemeenten Noardwest: Leeuwarden, Leeuwarderadeel, Menameradiel en Littenseradiel. Deelnemende gemeente Noordoost: Tytsjerksteradiel. Deze gemeenten werken samen op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling, recreatie en toerisme, kennis en economie.

4. ACTIVITEITENPLAN

4.1 DE WIND IN DE RUG

De uitvoering van een LOS volgens de LEADER-aanpak is voor de regio niet nieuw. De jarenlange ervaring met de LEADER-werkwijze en het sterke netwerk wat in die jaren is opgebouwd, geeft de uitvoering van deze LOS een belangrijke steun in de rug. Nieuw is wel dat actielijnen meer dan voorheen gericht zijn op het aanjagen van processen. Processen die tot nieuwe samenwerkingsvormen moeten leiden met als doel zelf te werken aan een leefbare woon- en werkomgeving voor de toekomst. Natuurlijk gaan we ook fysieke (investerings)projecten voortvloeiende uit die processtimulans financieel ondersteunen.

De komende LEADER jaren kunnen grofweg in drie fasen worden ingedeeld:

- Voorbereiding en vaststellen LOS (medio 2014 – zomer 2015)
- Uitvoering LOS
- Afronding strategie en afrekening LEADER middelen

4.2 VOORBEREIDING EN VASTSTELLEN LOS

April 2014 is met het instellen van een regionale werkgroep gestart met de voorbereiding van deze LOS. Die werkgroep bestond uit een selectie van LAG leden uit de vorige LEADER-periode. Deze strategie is tot stand gekomen met de input vanuit de dorpenbijeenkomst, de uitgebreide consultering van bestaande netwerken maar ook door de ruime ervaring die de leden al hadden met de LEADER-werkwijze. Medio april 2015 is de beschrijving van de concept LOS afgerond.

De werkgroep begeleidt de concept LOS tot definitieve vaststelling en voert samen met de ondersteunende eenheid (afdeling Streekwurk Provincie Fryslân) de volgende werkzaamheden uit:

- indiening concept LOS bij het college van Gedeputeerde Staten van de Provincie Fryslân (GS-Fryslân);
- verwerken van advisering van de landelijke adviescommissie tot de definitieve LOS;
- definitieve vaststelling en indiening LOS bij GS-Fryslân;

- opstellen communicatieplan;
- starten en uitvoeren van een wervingscampagne bemensing nieuwe LAG;
- opzetten en verder uitwerken van de uitvoeringsorganisatie zoals die globaal in hoofdstuk 5 is beschreven.

4.3 UITVOEREN LOS

Aansluiten op bestaande dynamiek

Het hart van deze LOS wordt gevormd door het initiëren, aanjagen, faciliteren en uitvoeren van processen en projecten. De LAG (en daarmee ook de ondersteunende eenheid) gaat hierin soms een faciliterende en waar nodig een initiërende aanjagende rol spelen. In hoofdstuk 5 wordt nader ingegaan op de rol en positie van de LAG in dergelijke processen en projecten.

Belangrijk uitgangspunt voor de inzet van de LAG (zowel qua menskracht als het beschikbaar stellen van financiële middelen) is de bestaande dynamiek in het gebied. Als die dynamiek er voor een actielijn van deze LOS al is, bijvoorbeeld het opzetten van een dorpszorgcoöperatie of lokale of regionale ondernemersnetwerken, dan stelt de LAG zich faciliterend op.

Het aanjagen, ondersteunen en uitvoeren van bestaande of nieuwe processen en projecten valt onder de LEADER sub maatregel 2 'uitvoeringsbudget voor projecten'.

Borgen uitvoering LOS in de regio

In voorgaande teksten roemen we de daadkracht en veerkracht van de inwoners van het gebied. De LOS en de LAG leden, als ambassadeurs, hebben bij het bestrijden van de gevolgen van het hoofdthema 'krimp, nu of in de nabije toekomst' een faciliterende en verbindende rol. Zowel bij het verder uitrollen van deze LOS als de voortdurende 'fine tuning' gedurende de programmaperiode, krijgt de regio een toonaangevende rol. Voorafgaand en tijdens de uitvoering consulteert en betreft de LAG de betreffende netwerken en initiatiefnemers regelmatig bij het uitvoeren van de actielijnen. We zoeken daarbij zoveel mogelijk aansluiting bij de door de regio zelf georganiseerde bijeenkomsten die in het verlengde van die actielijnen plaatsvinden (zie 3.2). In enkele gevallen organiseert de LAG ook zelf dergelijke bijeenkomsten. Mocht uit de diverse bijeenkomsten voorstellen of aanbevelingen komen tot een koerswijziging van de LOS, dan verankert de LAG dit in de jaarplannen (zie ook paragraaf 5.1 en 7.1).

Activiteiten

Met de in hoofdstuk 3 aangegeven streefwaarden per actielijn en in hoofdstuk 5 beschreven rol en positie van de LAG, geeft dat samengevat het volgende palet aan activiteiten:

Processen en projecten (Leader sub maatregel 2):

(totaal geschatte kosten € 7.400.000,- zie paragraaf 6.2)

In afbeelding 6 (paragraaf 3.3) is per actielijn beschreven welk doelen de LAG nastreeft. De LAG-leden ondersteunende eenheid zullen daarvoor:

- regelmatig overleg plegen met de 'eigenaren' van de bestaande netwerken;
- regelmatig overleg plegen met initiatiefnemers van nieuwe netwerken, processen en projecten;
- op gezette tijden netwerkbijeenkomsten (expertmeetings, communities of practice) zelf of in combinatie met bestaande netwerken organiseren;
- verschillende netwerken met elkaar in contact brengen;
- projecteigenaren met elkaar in contact brengen;
- stimuleren en begeleiden uitvoeringsprojecten.

Samenwerking (Leader sub maatregel 3)

(totaal geschatte kosten € 220.000,- zie paragraaf 6.2)

We zoeken samenwerking met andere LEADER-gebieden in Fryslân en daarbuiten, ook met gebieden in andere landen in Europa. Vooraf wordt²², samen met betreffende LEADER-regio's, aangegeven met welk doel de samenwerking wordt opgezet, welke resultaten worden beoogd en hoe vervolg zal worden gegeven aan de samenwerking (zie ook paragraaf 3.4).

Lopende kosten, promotie en voorlichting (Leader sub maatregel 4)

(totaal geschatte kosten € 860.000,- zie paragraaf 6.2)

Onder de sub maatregel 4 vallen diverse deelmaatregelen zoals; lopende kosten t.b.v. de uitvoering van de LOS, kosten LAG leden, kosten t.b.v. voorlichting en communicatie. Naast het financieel faciliteren van de reguliere lopende kosten voor de LAG hechten we grote waarde aan het uitdragen van onze LEADER-aanpak die tot meer burgerinitiatief moet gaan leiden. Vele

²² Bij het opzetten van die samenwerking zal een belangrijke rol weggelegd zijn voor (burger)vertegenwoordigers uit de diverse netwerken in de regio.

organisaties kunnen daar een bijdrage aan leveren. Wij willen met deze organisaties communiceren via sociale media, maar ook via lokale en regionale radio en TV, de geschreven pers en de huis-aan-huisbladen. Ook werken we met een digitale nieuwsbrief. Na vaststelling van de LOS stellen we een communicatieplan op. Ingezet wordt op promotie van en voorlichting over de LEADER-werkwijze. Gedurende de uitvoeringsjaren is de communicatie gericht op de behaalde resultaten, de samenwerking en kennisoverdracht. Bij de opzet en uitvoering van communicatie maken we gebruik van:

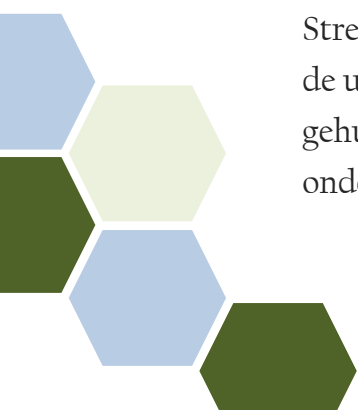
- de huidige provinciale site van Streekwurk, regio Noordoost Fryslân;
- bestaande communicatie platforms zoals ANNO Dwaande en Netwerk Duurzame Dorpen.

Deskundigheidsbevordering (Leader sub maatregel 2 en 4 zie paragraaf 6.2)

Deze LOS is vooral gericht op het ontwikkelen van nieuwe vormen van samenwerking of burgerinitiatief. Voor veel initiatiefnemers betekent dat een zoektocht en verkenning van een voor hem of haar nieuw werkterrein. Bij het ontwikkelen van een dergelijk (nieuw) initiatief moet men zich de vraag stellen of men voor het verrichten van die werkzaamheden over de benodigde competenties beschikt. Mocht er op onderdelen deskundigheidsbevordering nodig zijn, dan ondersteunen we dat van harte. Individueel maar vooral in groepsverband valt er met de expertise die het gebied al ‘in huis heeft’ veel en in korte tijd van elkaar te leren. Zo hebben we de afgelopen LEADER-periode maar al te vaak gezien dat ‘hetzelfde wiel’ op een andere plaats en tijd met veel inspanning opnieuw werd uitgevonden. Dat kan effectiever door elkaar eerder ‘te ontmoeten’. Kennis verworven bij eerder uitgevoerde initiatieven willen we elders in het gebied graag opnieuw inzetten. Voor initiatieven die regelmatig om dezelfde expertise vragen organiseren we in samenwerking met bestaande netwerken zelf expertmeetings en eventueel langdurige(re) ‘Communities of practice’.

Bestuur-organisatie-administratie (EU sub maatregel 4 zie paragraaf 6.2)

De LAG wordt bij de uitvoering van de LOS ondersteund door afdeling Streekwurk van de provincie Fryslân (penvoerder). Deze afdeling heeft voor de uitvoering van deze LOS in de regio (2015 – Burgum) een projectbureau gehuisvest. Dit bureau kan gezien worden als het LEADER-loket ter ondersteuning van initiatiefnemers of andere geïnteresseerden. Dit

projectbureau voert de reguliere bureauwerkzaamheden uit die nodig zijn voor een goed functionerende LAG²³.

4.4 AFRONDING STRATEGIE EN AFREKENING LEADER MIDDELEN

Het faciliteren en ondersteunen van processen en projecten krijgt het laatste uitvoeringsjaar een iets ander karakter in vergelijking met de daaraan voorafgaande jaren. Het laatste jaar²⁴ willen we vooral benutten voor het goed funderen van de initiatieven voor de toekomst.

We vragen de initiatiefnemers die financiële steun hebben ontvangen, deze eind van het voorlaatste uitvoeringsjaar financieel administratief zoveel mogelijk af te handelen. Met deze werkwijze denken we aan het eind van voorlaatste uitvoeringsjaar meer grip te hebben op mogelijke vrijval in het programma. Die vrijval willen we voor kort lopende projecten in een soort ‘veegtender’ aan het begin van het laatste uitvoeringsjaar weer inzetten.

De activiteiten bestaan het laatste jaar vooral uit:

- balans opmaken;
- initiatiefnemers ‘op maat’ begeleiden bij het afronden van de processen en projecten en het leggen van een stevige basis voor een ‘follow up’;
- inventariseren / rapporteren totale output en outcome LOS;
- starten van de financiële afwikkeling en open stellen en uitvoeren ‘veegtender’;
- wellicht een oriëntatie op een nieuwe LEADER-periode.

²³ In hoofdstuk 5 wordt nader ingegaan op de rol en de positie van de LAG, haar werkzaamheden en de uit te voeren werkzaamheden van deze ondersteunde eenheid.

²⁴ Op het moment van opstellen van LOS is niet geheel duidelijk in welk jaar de programmaperiode LEADER eindigt.

5. ORGANISATIE

5.1 LOCAL ACTION GROUP

Rol & taken LAG

De sociale cohesie in Noordoost Fryslân is een belangrijke motor voor de leefbaarheid van het gebied. Die ‘van onderop’ kracht willen we graag benutten voor het realiseren van de in hoofdstuk 3 geformuleerde doelen en actielijnen. Daar waar bestaande ‘van onderop’ netwerken al doelen nastreven van deze strategie, neemt de LAG vooral een faciliterende positie in. Bij faciliteren kan gedacht worden aan inbreng van deskundigheid, procesondersteuning en financiële steun. Op onderdelen waar niet of onvoldoende ‘van onderop’ activiteiten worden ontplooid of daar waar door de regio wordt aangegeven initiatief te tonen, treedt de LAG zelf als initiator en stimulator gaan op. In die gevallen heeft de LAG meer een aanjagende functie. Daarnaast gaat de LAG actief de samenhang en synergie tussen de (bestaande) netwerken versterken.

De LAG krijgt meer dan voorheen een actieve rol in het begeleiden en initiëren van bottom-up streekprocessen. Daarnaast is de LAG verantwoordelijk voor het selecteren en beoordelen van projecten die voor financiële steun ‘aankloppen’.

Belangrijkste taken van de LAG en haar leden zijn;

Algemeen:

- Richting en koers bepalen van de strategie.
- Indien gewenst per jaar meer uitvoeringsfocus aanbrengen in de LOS (vastleggen in jaarplannen en in te zetten als toetsingsinstrument bij steun aanvragen).
- Advies uitbrengen aan het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân (GS Fryslân) en het betaalorgaan, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) over de kwaliteit van de projecten.
- Zorgdragen voor een transparante uitvoering van de strategie door:
 - » verslaglegging van LAG vergaderingen en verslagen openbaar te maken;

- » jaarrapportages op te stellen met daarin o.a. aandacht voor:
 - verslaglegging projecten in uitvoering;
 - monitoring behaalde resultaten (output – outcome);
- » een heldere, transparante externe communicatie te voeren over de voortgang van de werkzaamheden.

Netwerken:

- Faciliteren en zelf een actieve rol in te nemen bij bestaande ‘van onderop’ netwerken die zich richten op de doelen van de LOS.
- enthousiasmeren van bewoners om zelf naar eigen ideeën te werken aan de in deze LOS geschetste ‘krimpopgave’.
- indien nodig zelf actief nieuwe (tijdelijke) netwerken initiëren die zich richten op streekgebonden ontwikkelingen / opgaven.

Projecten:

- Initiëren van- en participeren in projecten.
- Verbindingen leggen tussen projecten en initiatiefnemers.
- Samen met relevante partners ervoor zorgen dat de opgedane kennis uit een Leaderinitiatief als een olievlek overgedragen wordt naar andere potentiële initiatiefnemers in het gebied.
- Transparante verantwoording over de steunaanvragen.

Samenwerking:

- Contacten leggen met samenwerkingspartners in binnen- en buitenland.
- Inhoudelijke afstemming bewaken tussen de LOS en het projectprogramma van de samenwerkende overheden in ANNO verband.

Bevoegdheden en rechtsvorm

De LAG krijgt in grote mate bevoegdheid over de door hen uit te voeren activiteiten. Bij de selectie en advisering van subsidieaanvragen voor de diverse LEADER-projecten en processen krijgt de LAG een zwaarwegende adviesrol voor de cofinanciering van de in te zetten provinciale middelen en een bindende advies rol voor de EU middelen.

Wij hebben er voor gekozen om als adviescommissie²⁵ van de Provincie Fryslân (artikel 81 Provinciewet) te gaan opereren. Aan de LAG als zelfstandig rechtspersoon kleven nogal wat risico's, bovendien beschikt de LAG niet over eigen financiële middelen.

Voor inzet van zowel de provinciale als de Europese middelen, wordt het advies van de LAG voorgelegd aan het college van Gedeputeerde Staten van Fryslân. Gedeputeerde Staten kunnen voor wat betreft de inzet van de 'eigen' Provinciale middelen van het LAG advies afwijken als de inzet van die middelen in strijd is met provinciale regels. Het advies van het college van Gedeputeerde Staten wordt voor verdere afhandeling door gezonden naar de uitvoeringsinstanties zoals de RVO.

Profiel en samenstelling

Actieve rol

In de vorige POP periodes²⁶ heeft de LAG zich naast een initiërende rol toch vooral gericht op het toetsen van projecten en beoordelen van steunaanvragen. De LAG 2015-2020* staat voor een andere opgave dan de LAG in voorgaande periodes. Met een grimmiger economisch klimaat, een stijgende werkloosheid, minder overheidsgeld, minder private investeringen en grote organisaties (zorgaanbieders en woningcorporaties) die zich noodgedwongen terugtrekken, wijzigt ook de rol en positie van de LAG voor deze nieuwe LEADER-periode behoorlijk. Zo ook de samenstelling van de LAG. Meer dan voorheen krijgen de leden van de LAG een actieve rol in het initiëren van bottom-up processen en projecten.

Omvang LAG

In de LOS is er voor gekozen om op basis van de SWOT, focus aan te brengen in de inzet van menskracht en middelen. Actief op een beperkt aantal thema's, houdt ook in dat we kiezen voor een relatief kleine LAG. Met drie bestuurders van gemeenten en provincie en zes zogenaamde (thema) netwerkleden denken we voorlopig goed uit de voeten te kunnen.

²⁵ De leden van de LAG worden door de provincie formeel benoemd.

²⁶ Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014 - 2020 (POP3). Dit POP3 wordt financieel ondersteund door de Europees geld. In dit programma is ook financiële ruimte voor het ontwikkelen van projecten volgens de zogenaamde Leader aanpak.

Gekwalificeerde LAG-leden uit bestaande netwerken

In Noordoost Fryslân zijn zoals al eerder opgemerkt, veel netwerken actief. Een groot aantal van die netwerken sluit nauw aan op doelen en actielijnen van deze LOS. In deze LOS staat het ondersteunen of het starten van nieuwe netwerken in het gebied centraal. We willen juist die netwerken benutten om de doelen van de LOS te verwezenlijken. Bij de werving van de nieuwe LAG leden hechten we grote waarde aan de proces aanjagende en organisatorische kwaliteiten om een rol te kunnen spelen bij het ondersteunen van bestaande netwerken of initiëren van nieuwe. Concreet gaan we op zoek naar LAG leden met de volgende competenties:

- kennis van het gebied met name over de gevolgen van de bevolkingskrimp in deze regio;
- organisatorische en verbindende kwaliteiten om nieuwe ‘bottom-up’ processen en projecten te initiëren;
- enige ervaring met ‘bottom-up’ werkwijze;
- een erkende positie in het gebied bij voorkeur participierend in een (of meerdere) reeds bestaande netwerken die aansluiten op de doelen van deze LOS;
- innovatie denkkraft te ontwikkelen vooral op het gebied van nieuwe samenwerkingsvormen en ‘verdienmodellen’;
- projectmatig werken;
- goede communicatieve vaardigheden.

Bij het werven en de selectie wordt vooral gekeken naar de professionele kwalificaties. Daar waar deze op onderdelen ontbreekt, moet er de bereidheid zijn deze middels scholing ‘aan te vullen’. De nieuwe LAG leden moeten woonachtig zijn in de regio. De themaleden opereren onafhankelijk en vertegenwoordigen geen belangenorganisatie, ze vervullen hun adviesrol zonder ‘last of ruggespraak’.

Om een goede evenwichtige opbouw van de LAG te krijgen wordt bij het werven van de themaleden bovendien rekening gehouden met een goede balans. Balans voor wat betreft de spreiding over het gebied, verhouding man/vrouw, maar vooral ook de leeftijdsopbouw. De denkkraft van de generatie tot 30 jaar wordt nog onvoldoende benut en juist die moeten een belangrijke rol krijgen in de sociale innovatie. Vooral als het gaat om het

bestrijden van jeugdwerkeloosheid en het binden van jongeren aan de streek (vervolg op Jonge Friezen Foarút²⁷) is de inbreng van deze doelgroep onmisbaar.

De LOS is zo opgesteld dat er ingespeeld kan worden op nieuwe ontwikkelingen. Een dergelijke open aanpak heeft ook gevolgen voor de samenstelling en omvang van de LAG. Mochten er zich gedurende de uitvoering van de LOS nieuwe ontwikkelingen of kansen voordoen, waarvoor de zittende LAG onvoldoende expertise ‘in huis’ heeft, dan wordt de LAG zo nodig tijdelijk of eventueel definitief uitgebreid.

Bestuurders publieke partijen

In de LAG nemen 3 bestuurders (2 van gemeenten en 1 van de provincie) zitting. Het betreft bestuurders die gezien hun eigen bestuurlijke portefeuilles, betrokken zijn bij de doelen en actielijnen van deze LOS. Bovendien zijn de bestuurders bij voorkeur betrokken bij de programmering van het Agenda Netwerk Noordoost programma (ANNO), programmalijs ‘Wonen en Werken’. Deze programmalijs wordt onderdeel van de ANNO II programmering 2016-2020. De gebiedsgedeputeerde van de Provincie Fryslân, ook voorzitter van de samenwerking ANNO, is om die reden een logisch LAG-lid namens de provincie. De werving van de gemeente bestuurders wordt overgelaten aan de gemeenten (die samenwerken in ANNO verband).

Samenstelling LAG

Aansluitend op de in deze LOS beschreven hoofddoelen, zoeken we de, voorlopig, 6 themaleden in bestaande netwerken van:

- zorg en welzijn;
- mkb, sociaal ondernemers (netwerk ONOF, Dwaande ambassadeurs, Regiomarketing);
- dorpsbelangen, dorpsstichtingen;
- onderwijs/kennisinstellingen;
- duurzaamheid en landbouw.

²⁷ Jonge Friezen Foarút: ontwikkelen van jongerenagenda in krimpregio’s Noordoost en Noardwest Fryslân.

Gestreefd wordt om 2 themaleden te werven in de leeftijd tot 30 jaar, twee leden in de leeftijd van 30 jaar – 50 jaar en 2 in de leeftijd ouder dan 50 jaar. Bovendien is de werving gericht op 50% man 50% vrouw.

Voorzitterschap LAG

In voorgaande LEADER-periodes werd het voorzitterschap veelal overgelaten aan een vertegenwoordiger van één van de overheidspartijen, vaak de provinciaal vertegenwoordiger. Bij het formeren en het maken van afspraken over de onderlinge taakverdeling van de LAG-leden wordt dat opengelaten. Het is aan de LAG zelf wie het voorzitterschap op zich gaat nemen.

Open wervingsprocedure netwerk leden LAG

Na het vaststellen van deze LOS en duidelijkheid over de besluitvorming van het college van Gedeputeerde Staten om ook Noordoost Fryslân aan te wijzen als LEADER-gebied, wordt gestart met de definitieve werving van de nieuwe LAG. Op voorhand is een aantal leden uit de huidige werkgroep als 'kwartiermakers' bereid de LOS uit te voeren en nieuwe LAG-leden te werven. Deze kwartiermakers beschikken over geruime ervaring uit de voorbije LEADER-periode en zijn intensief betrokken geweest bij de realisatie van deze LOS.

De netwerkleden van de LAG worden geselecteerd op basis van de binnengekomen reacties van de werving. De huidige werkgroep leden²⁸ (themaleden & bestuurders) formeren uit de sollicitanten de leden van de LAG Noordoost Fryslân 2015-2020*. De samenwerkende partijen Agenda Netwerk Noordoost (ANNO) wordt gevraagd twee bestuurders namens hen af te vaardigen in de 'nieuwe' LAG.

De LAG leden worden voorgedragen aan en benoemd door het college van Gedeputeerde Staten van Fryslân. Tegelijk wordt ook een reglement 'LAG Noordoost Fryslân' vastgesteld.

²⁸ Die te kennen hebben gegeven te willen stoppen/ niet te willen solliciteren.

Vernieuwing LAG

Tijdens de uitvoering van de LOS wordt voortdurend gekeken of de competenties van de zittende LAG leden nog voldoende aansluiten bij de uitvoering van de actielijnen. Mocht tijdelijk of definitief nieuwe expertise nodig zijn voor de uitvoering van onderdelen van de LOS, zoals eerder genoemd, wordt de LAG tijdelijk of eventueel permanent met gekwalificeerde leden uitgebreid. Om voortdurend ‘nieuwe energie’ in besturen en ook de LAG te krijgen was (is) het gebruikelijk om zittende leden aan een maximale zittingstermijn te binden. Ditmaal is de LOS uitvoeringstermijn slechts 5 jaar. Voor veel langlopende acties zou vervanging van een LAG lid halverwege (al na 2½ jaar) te vroeg kunnen zijn. Om voortdurend ‘nieuwe energie’ in de LAG te krijgen en houden zou, vervanging (rooster van aftreden) overwogen kunnen worden, maar hechten we meer waarde aan het (tijdelijk) uitbreiden van de LAG.

5.2 ORGANISATIE VAN DE UITVOERING

Ondersteuning

De uitvoering van deze LOS krijgt in Fryslân nog een extra steuntje in de rug. De Provincie Fryslân heeft in 2015, naast cofinanciering, voor de uitvoering van deze LOS ook het ‘Iepen Mienskipsfûns’ ingesteld (zie ook paragraaf 3.4 & 6.2). Dit subsidiefonds is net als deze LOS gericht op het ondersteunen van projecten en processen die bijdragen aan het in stand houden of duurzaam verbeteren van de leefbaarheid op het platteland in Fryslân.

De afgelopen LEADER-periodes is de uitvoering van de diverse strategieën ambtelijk ondersteund door de provincie Fryslân. Gecombineerd met de uitvoering van het ‘Iepen Mienskipsfûns’ ondersteunt de provincie, afdeling Streekwurk, ook de uitvoering van deze LOS en dus ook de werkzaamheden van LAG. Deze afdeling is gehuisvest in het Streekhûs te Burgum. In het Streekhûs zitten meerdere organisaties die zich inzetten voor de (plattelands)ontwikkeling van Noordoost Fryslân. In hoofdstuk 7 zijn de taken van de afdeling Streekwurk verder uitgewerkt.

6. FINANCIERING

6.1 OVERZICHT STEUNMAATREGELEN

Submaatregel	Beschrijving submaatregel	Begunstigden	Maximale EU-en publieke steun in %
1. Voorbereiding LOS	Het betreft hier de kosten voor het opstellen van de LOS, inclusief het overleg met de streek en het raadplegen van deskundigen. De LOS is tevens toetsingskader voor een te vragen projectsubsidies.	Begunstigden zijn direct de leden van de nieuw in te stellen LAG en indirect de rechtspersonen uit het plangebied Noordoost Fryslân	100%
2. Uitvoering van LEADER-projecten	De uitvoering van concrete projecten die aansluiten bij de thema's, doelen en actielijnen van de LOS	Rechtspersonen	50%
3. Voorbereiding en uitvoering van regionale, interregionale en transnationale samenwerking	De voorbereiding en uitvoering van samenwerkingsactiviteiten van de LAG	Rechtspersonen en de LAG	Samenwerkingsactiviteiten LAG: 100% Samenwerkingsprojecten: 50%
4. Activiteiten LAG, training, administratie, promotie en voorlichting, monitoring en evaluatie	Subsidiabel zijn operationele kosten, personeelskosten, opleidingskosten, kosten PR, financiële kosten, kosten M&E en kosten voor aanjagen en faciliteren potentiële begunstigden.	In directe zin de LAG en de leden van de LAG, in indirecte zin de rechtspersonen uit Noordoost Fryslân	100%. Steun voor uitvoeringskosten en promotie gezamenlijk max. 25% van totale uitgaven ontwikkelingsstrategie

6.2 GLOBALE KOSTENINDICATIE PER ACTIELIJN EN KOSTENSOORT

Het volgende overzicht geeft globaal inzicht in de te verwachten kosten per actielijn en kostensoort. Eerder is in de LOS al aangegeven dat een kosteninschatting moeilijk, in dit stadium nog slechts indicatief, is te geven. Verschuivingen in de kosten verdeling per sub maatregel maar ook binnen de sub maatregelen kunnen (of zullen) ongetwijfeld nog voorkomen. Wij rapporteren daarover in het jaarverslag.

Maatregelen / kostensoort	Proceskosten	Projectkosten	Totalen
Submaatregel 2			
Actielijn I:	€ 75.000	€ 930.000	€ 1.005.000
Actielijn II:	€ 210.000	€ 2.130.000	€ 2.340.000
Actielijn III:	€ 75.000	€ 350.000	€ 425.000
Actielijn IV:	€ 75.000	€ 400.000	€ 485.000
Actielijn V:	€ 270.000	€ 2.410.000	€ 2.680.000
Actielijn VI:	€ 45.000	€ 420.000	€ 465.000
			€ 7.400.000
Submaatregel 3			
Regionale samenwerking			€ 50.000
Internationale samenwerking (voorbereidingskosten, uitwisseling kosten partners etc)			€ 170.000
			€ 220.000
Submaatregel 4			
Kosten uitvoering; personeel Streekwurk			€ 570.000
Overige kosten (LAG kosten, promotie, etc.)			€ 290.000
			€ 860.000
TOTAAL			
			€ 8.480.000

6.3 DEKKINGSPLAN

Submaatregel	Private partijen	%	Provincie	%	Gemeenten	%	EU	%	Totaal
1. Voorbereiding LOS	€ 0	0%	€ 0	0%	€ 0	0%	€ 0	0%	€ 0
2. Uitvoering LEADER-projecten	€ 3.700.000	50%	€ 1.350.000	18%	€ 500.000	7%	€ 1.850.000	25%	€ 7.400.000
3. Voorbereiding en uitvoering van regionale, interregionale en transnationale samenwerking	€ 0	0%	€ 110.000	50%	€ 0	0%	€ 110.000	50%	€ 220.000
4. Activiteiten LAG, training, administratie, promotie en voorlichting, monitoring en evaluatie	€ 0	0%	€ 430.000	50%	€ 0	0%	€ 430.000	50%	€ 860.000
Totaal	€ 3.700.000	44%	€ 1.890.000	22%	€ 500.000	6%	€ 2.390.000	28%	€ 8.480.000

Toelichting financiële tabel dekkingsplan

Bij het opstellen van de financieringstabel zijn per sub maatregel de volgende uitgangspunten gehanteerd.

*Sub maatregel 1: Voorbereiding opstellen LOS 2015-2020**

In IPO verband is afgesproken dat de kosten voor deze sub maatregel worden gedragen door de provincies. Het gaat om de kosten voor bezoldiging / onkostenvergoeding themaleden LAG, communicatie rond het opstellen van de LOS, kosten voortvloeiende uit de bijeenkomsten en het schrijven van de LOS.

Submaatregel 2: Dekking uitvoeringskosten processen en projecten

Deze maatregel, met een totaal geschatte investering van € 7.400.000,-, vormt het financiële hart van de tabel.

Met een bijdrage van de private partijen van 50% (eis is 40% of meer), een EU bijdrage van 25% (eis is maximaal 30%), wordt er door de lokale overheden met een bedrag van € 1.850.000,- bijgedragen aan projecten (provincie 18.0% = €1.350.000,- en de gemeenten uitgaande van 7 uitvoeringsjaren jaar elk ca 12.000 euro per jaar met een totaal bedrag € 500.000,- (7%).

Sub maatregel 3: Dekking kosten samenwerkingsactiviteiten

De LAG ontplooit zeker ook deze leader periode samenwerkingsactiviteiten met andere Leader gebieden. Gedacht wordt o.a. aan samenwerking met collega leadergebieden in andere EU landen maar zeker ook met buur Leadergebied Noordwest Fryslân. De samenwerkingskosten zijn tot 100% subsidiabel. Voor deze sub maatregel is totaal € 220.000,- beschikbaar.

Sub maatregel 4: Dekking lopende kosten, promotie en voorlichting

Voor de lopende kosten is een totaal bedrag gereserveerd van € 860.000,-. De Provincie en EU dragen elk € 430.000,- (50%) bij aan deze sub maatregel. In deze berekening zijn niet de uitvoeringskosten van Samenwerkingsverband Noord Nederland (SNN) en RVO opgenomen. De uitvoering van POP3/Leader wordt voor het niet wettelijke deel vooralsnog gegund aan het SNN. Voor de uitvoering van het wettelijke deel staat de RVO 'aan de lat'. De volgende te bekostigen werkzaamheden vallen onder deze submaatregel:

- lopende kosten LAG (vergoedingen etc.);
 - communicatie en PR;
 - administratie;
 - externe proceskosten;
 - kosten monitoring;
 - deskundigheidsbevordering;
- faciliteren en ondersteunen LAG.

Zekerheidsstelling cofinanciering

Naast de private partijen dragen de nationale overheden, provincie Fryslân en de 6 gemeenten in Noordoost Fryslân, bij aan de uitvoeringskosten van deze

LOS. De provincie Fryslân heeft deze cofinanciering al in haar begroting van 2015 en later opgenomen. Enkele gemeenten hebben hun cofinancieringsdeel verankerd in hun begroting, anderen hebben het opgevoerd in de gemeentelijke begrotingen van 2016 en later.

7. REGLEMENT

7.1 LAG

Transparantie

In het uitvoeren van haar taken handelt de LAG transparant. Over de inhoud van de LOS en de daarop gebaseerde jaarverslagen maar ook over de selectie, advisering en de besluitvorming over financiële steunvragen, wordt 'open' gecommuniceerd naar de regio. Bij het opstellen van het communicatieplan wordt zoveel mogelijk aansluiting gezocht met de communicatie uitingen van de gemeenten, provincie en bestaande netwerken. Dit geldt zeker voor Streekwurk en Agenda Netwerk Noordoost.

De LAG bepaalt zelf de agenda

De LAG vergadert tenminste vijf maal per jaar, tweemaal vooral gericht op de advisering van de projecten en tenminste drie maal vanuit haar rol om de 'bottom-up kracht' daar waar nodig, aan te jagen. De LAG krijgt zelf zoveel mogelijk regie over de inhoud van de agenda. De eerste opzet van de agenda wordt voorbereid in overleg tussen de voorzitter van de LAG en de Leadersecretaris. Daarnaast worden de LAG leden in de gelegenheid gesteld zelf agendapunten aan te dragen. Mocht na verzending van de vergaderdocumenten nog een agendapunt toegevoegd moeten worden, dan kan dat in goed overleg met de voorzitter en secretaris.

Jaarverslag

Elk jaar wordt een financieel en inhoudelijk jaarverslag opgesteld. In dat verslag wordt aandacht besteed aan de verrichte werkzaamheden van de LAG in het voorbije jaar en wordt een doorkijk gegeven van de werkzaamheden van de LAG in het komende jaar. Het jaarverslag/jaarplan is ook het moment dat de doelen en de actielijnen van de LOS worden beschouwd. Mochten de doelen van de LOS in het betreffende jaar onvoldoende zijn gehaald of mocht de praktijk weerbarstiger zijn dan aanvankelijk gedacht, dan kan dat leiden tot een (geringe) koerswijziging. Als daar sprake van is dan maakt de LAG deze koerswijziging kenbaar in het jaarverslag/jaarplan.

De jaarverslagen/jaarplannen worden ter kennisname voorgelegd aan de diverse participerende partijen (samenwerkende overheden ANNO,

stichtingen, private partijen, belangenorganisaties). Grote wijzigingen zoals herverdeling van de financiële middelen over de diverse sub maatregelen worden voorgelegd aan het college van Gedeputeerde Staten.

Besluitvorming en belangenverstrengeling

Besluitvorming over aanpassingen van de LOS, het jaarverslag/jaarplan of projectadvies vindt plaats binnen de vergadering van de LAG. Daar hebben vanzelfsprekend alleen de LAG leden stemrecht. Indien er geen eensluidende meningsvorming plaatsvindt, kan er een stemming plaatsvinden. In dat geval brengt de LAG advies uit bij meerderheid van stemmen. Bij staking van de stemmen beslist de voorzitter.

In geval een LAG lid rechtstreekse belangen heeft bij de besluitvorming over een steunaanvraag dan dient het betreffende LAG lid zich te onthouden van de besluitvorming (meningsvorming en stemming).

Ambtelijke ondersteuning LAG

De LAG wordt ambtelijk worden ondersteund door de afdeling Streekwurk van de provincie Fryslân. Streekwurk speelt een belangrijke rol bij de dagelijkse voortgang van de door de LAG geïnitieerde werkzaamheden. Te denken valt aan de volgende zaken:

- Algemene werkzaamheden:
 - » het assisteren bij het opstellen en zo nodig actualiseren van de strategie;
 - » het initiëren en/of identificeren van projecten;
 - » het leggen van verbindingen tussen projecten, initiatiefnemers;
 - » het leggen van contacten met samenwerkingspartners;
 - » het begeleiden van initiatiefnemers van projectidee naar project aanvraag;
 - » het voeren van een administratie en het financieel beheer.
- Ondersteunende werkzaamheden voor de LAG:
 - » contactadres van de LAG;
 - » in behandeling nemen / registreren steunaanvragen;
 - » het verzenden van de vergaderstukken naar de LAG leden;
 - » verslagleggen van LAG vergaderingen en verslagen openbaar maken;

- » doorgeleiden van de steunaanvragen naar GS Fryslân en RVO;
- » het opstellen van jaarrapportages/jaarplannen waarin de LAG aangeeft welke nieuwe aandachtvelden gestimuleerd dienen te worden.
- Administratie:
 - » In overleg met de RVO, die primair verantwoordelijk is voor de subsidie technische check, het afgeven van beschikkingen, projectadministratie, het administreren van de toegekende steunbijdragen, het globaal bijhouden van de voortgang van de projecten, het uitvoeren van controles en toezien op de afrekening van de projecten.
- Monitoring:
 - » het volgen van projecten in uitvoering;
 - » het monitoren van de output en outcome.
- Communicatie:
 - » communicatie (voorlichting, resultaten laten zien);
 - » netwerkvorming.

7.2 PROCEDURE EN - SELECTIECRITERIA

Tendersystematiek

De LAG werkt niet met tenders maar met verdeeld over de periode twee openstellingen. De eerste t/m 2018 en de tweede voor de resterende periode t/m 2020. Hierbij wordt uitgegaan dat het eerste uitvoeringsjaar (2016) 12.5% van het budget kan worden ingezet en in 2017 en 2018 elk 25%. Bij de tweede openstelling voor 2019 en 2020 wordt opnieuw de balans opgemaakt om de resterende middelen te programmeren. Zonder een dergelijke systematiek met jaarschijven lopen we het gevaar dat al in het begin van een uitvoeringsperiode de beschikbare steungelden uitgeput kunnen raken. Bovendien geeft het werken met jaarschijven ook een betere kwaliteitsborging van de projecten. Door per jaar maar een beperkt budget beschikbaar te stellen, is de kans groot dat er overtekening van de beschikbare middelen plaats zal vinden waardoor alleen de beste projecten voor steun in aanmerking kunnen komen. Bij openstelling van het hele budget is de kans groot dat projecten van mindere kwaliteit steun krijgen maar dat ook het budget al vroegtijdig in de uitvoeringsperiode uitgeput kan raken. Om de

initiatiefnemers gedurende de gehele periode de kans te bieden financiële steun te vragen voor een projectinitiatief, is er voor een dergelijk systeem gekozen. Mochten de beschikbare middelen voor een jaar niet benut worden dan worden deze doorgeschoven naar het volgende jaar (jaren). De subsidieaanvragen dienen uiterlijk 31 december 2020 te worden beschikt waarna nog twee jaar resteert voor uitvoering en afrekening.

Procedure aanvraag, advisering LAG, werkzaamheden SNN, beschikking RVO

Initiatiefnemers, Streekwurk Provincie Fryslân, LAG, SNN en RVO zijn de belangrijkste 'spelers' bij de uitvoering van de LOS. Ten tijde bij het opstellen van deze LOS is het niet nog volledige duidelijk het hoe de procedure tussen de 'spelers' er in detail uit gaat zien.

In grote lijnen zal de steunaanvraag de volgende procedure volgen:

- a. Openstelling regeling door provincie Fryslân;
- b. Vooroverleg;
- c. Desgewenst kan op verzoek van een initiatiefnemer bij een voorgenomen (financiële) steunaanvraag de afdeling Streekwurk Noordoost Fryslân (provincie) ondersteuning en advies gevraagd worden.
- d. Ambtelijke, inhoudelijke beoordeling op o.a. volledigheid, eventueel nog overleg plegen met de initiatiefnemer over aanvullingen (actie afdeling Streekwurk);
- e. Indienen aanvraag bij de instantie die namens de provincie Fryslân de aanvragen in behandeling neemt (actie initiatiefnemer);
- f. Technische toets door SNN/RVO op de door EU en in de LOS geformuleerde selectie en beoordelingscriteria Beleggen vergadering LAG (actie: afdeling Streekwurk):
 - » ingediende (financiële) steunaanvragen voorleggen aan LAG;
 - » Verslaglegging advisering door LAG (actie Streekwurk).
- g. Adviezen LAG voorleggen aan GS (actie: afdeling Streekwurk);
- h. Besluitvorming over advisering LAG door GS (actie: GS Fryslân);
- i. Projecten/subsidieaanvragen, advisering LAG en besluiten GS in ieder geval voor wat betreft de wettelijke verantwoordelijkheid voorleggen aan betaalorgaan RVO. (NB nadere uitwerking van de werkafspraken met SNN en RVO waren bij het opstellen van deze LOS nog niet gereed. De

- procedure kan op voordracht van de LAG dus nog enigszins aangepast worden);
- j. Namens GS, opstellen en versturen beschikking naar de initiatiefnemers (SNN / RVO);
 - k. Eventueel bezwaren procedure.

Hoogte steun

De EU hanteert voor de inzet van Leadersubsidies een aantal basis spelregels. In deze LOS wordt bij een subsidieverzoek voor projecten (submaatregel 2) verwacht dat 50% van de te maken kosten ingebracht wordt door de (private) initiatiefnemer. Om de niet draagkrachtige initiatiefnemers tegemoet te komen kan die inbreng zowel bestaan uit euro's als uit gekapitaliseerde vrijwilligersinzet of bijdragen van externe fondsen. De gemaakte kosten van vrijwilligers of eigen arbeid wordt gezien als eigen bijdrage. Voor steun aan projecten geldt bovendien een maximale EU bijdrage van 25% en steun van nationale overheden bij elkaar opgeteld eveneens 25%. Voor de steun aan de sub maatregelen 3 en 4 (samenwerkingskosten en lopende kosten) geldt een EU steun percentage van 100%.

Voor (financiële) steunverzoeken in sub maatregel 2 hanteren we een minimale steun van € 43.750,- en een maximale steun van € 150.000,-. Met de inbreng van de private partijen die 50% van het project dienen te financieren, gaat het dus om projecten met minimaal € 87.500,- en maximaal € 300.000,- aan subsidiabele kosten.

De relatief kleinere projecten gericht op de leefbaarheid van het platteland (subsidiabele kosten maximaal € 87.500,- , maximale steun € 35.000,-) kunnen voor steun mogelijk een beroep doen op het Provinciale Budget 'Iepen Mienships Fûns' (zie paragraaf 3.4)

Selectiecriteria, subsidiabele kosten

Selectie criteria

Alle steunvragen dienen bij te dragen aan de prioriteiten van de verordening (EU) Nr. 1305/2013 & de prioriteiten voor LEADER zoals deze zijn gedefinieerd in de partnerschapsovereenkomst²⁹.

Steunaanvragen (vanuit de Leader sub maatregelen 2,3 en 4) voor proceskosten of uitvoeringsprojecten passend in de actielijnen van deze LOS worden door de LAG geselecteerd en beoordeeld (zie bijlage III voor conceptbeoordelingsformulier) waarbij in elk geval de volgende selectiecriteria zwaar worden meegewogen:

- a. draagt het initiatief voldoende bij aan de doelen en actielijnen van de LOS;
- b. sluit het initiatief aan bij de Leaderwerkwijze :
 1. een aantoonbaar draagvlak, hoog 'Bottom-up gehalte';
 2. een innovatief vernieuwend karakter;
 3. een samenwerkend karakter en is het gericht op het versterken; en/of ontwikkelen van bestaand of nieuw netwerk;
 4. een gebiedsgerichte aanpak.
- c. heeft het initiatief aantoonbaar (economisch / maatschappelijk) perspectief hebben, zodat na het beëindigen van de financiële steun, het initiatief 'op eigen benen kan staan'. (er wordt grote waarde gehecht aan een gedegen onderbouwing van het onderliggende 'verdienmodel');
- d. is het initiatief voldoende efficiënt/doelmatig.

Maar ook de volgende criteria spelen bij de selectie en beoordeling een rol:

- e. de bereidwilligheid van de initiatiefnemers om hun kennis te delen met andere partijen in het gebied (overdraagbaarheid);
- f. de mate waarin het initiatief toepasbaar is in verschillende sectoren;
- g. de mate waarin het initiatief een voorbeeldfunctie heeft voor andere gebieden of groepen;
- h. de mate waarin het initiatief qua werkwijze overdraagbaar is;
- i. de mate waarin de effecten van het initiatief voor de regio in verhouding staan tot de aangevraagde bijdrage;

²⁹ De nog vast te stellen provinciale Subsidieregeling Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) Fryslân 2014-2020 wordt van toepassing.

- j. de mate waarin het initiatief bijdraagt aan een zuiniger grondstoffengebruik en emissievermindering van milieubelastende stoffen;
- k. de omvang van de effecten van het initiatief (lokaal of regionaal).

Weging selectiecriteria

Het is in dit stadium nog moeilijk om in detail aan te geven welke van de selectiecriteria bij beoordeling van de projecten meer of minder de nadruk moeten krijgen. De validiteit van het beoordelingssysteem (zie concept in bijlage III) kan pas bij de uitvoering van de LOS worden getest.

Subsidiabele kosten

De volgende kosten voor de drie sub maatregelen achten we in elk geval subsidiabel:

Sub maatregel 2: Projecten

- voorbereidingskosten
- de kosten van verwerving van auteursrechten en merken;
- de kosten van de bouw en verbetering van onroerende goederen;
- de kosten van de koop of huurkoop van nieuwe machines en installaties tot maximaal de marktwaarde van de activa;
- de kosten van architecten, ingenieurs en extern adviseurs tot een hoogte van 25% van de totale subsidiabele kosten;
- de kosten van haalbaarheidsstudies;
- de kosten van verwerving of ontwikkeling van computersoftware;
- personeelskosten voor de uitvoering van het project voor zover ze betrekking hebben op de uren die aantoonbaar voor het project zijn gemaakt;
- bijdragen in natura (onbetaalde eigen arbeid), te verrekenen zoals vermeld in artikel 1.11 lid 7 van de Regeling;
- bijdragen in natura (onbetaalde arbeid van vrijwilligers), te verrekenen zoals vermeld in artikel 1.11 lid 8 van de Regeling;
- reis- en verblijfskosten;
- niet verrekenbare BTW.
- de kosten voor promotie en publiciteit;

Sub maatregel 3: Samenwerking

- Subsidie in verband met de voorbereiding van samenwerkingsactiviteiten wordt verstrekt voor:
 - de kosten van haalbaarheidsstudies voor inter-territoriale of transnationale samenwerking;
 - de kosten voor het opstellen van een projectplan;
 - operationele kosten en personeelskosten voor de organisatie van een samenwerkingsproject;
 - reis- en verblijfskosten;
- Subsidie in verband met de uitvoering van samenwerkingsactiviteiten wordt verstrekt voor:
 - uitvoeringskosten;
 - operationele kosten en personeelskosten voor de organisatie van een samenwerkingsproject
 - reis- en verblijfskosten;

Sub maatregel 4: Lopende kosten

- Voor subsidies in verband met beheer en uitvoering van de LOS zijn de volgende kosten subsidiabel”:
 - Operationele kosten en personeelskosten;
 - Administratiekosten;
 - Opleidingskosten;
 - Kosten voor public relations;
 - In afwijking van het bepaalde in artikel 1.13 van de Regeling POP3 subsidies, kosten voor financiële diensten, waaronder begrepen kosten voor bankdiensten en financieringen;
 - Kosten voor monitoring en evaluatie.
- Voor subsidies in verband met promotie en voorlichting zijn de volgende kosten subsidiabel”:
 - Kosten voor het faciliteren van de uitwisseling tussen belanghebbenden;
 - Kosten voor het promoten van en versterken van informatie over de LOS;
 - Kosten voor de ondersteuning van potentiële begunstigden bij de ontwikkeling van concrete projecten en het voorbereiden van aanvragen.

Niet subsidiabel zijn:

- vervangingsinvesteringen;
- (reguliere) onderhoudskosten;
- kosten die voortvloeien uit reguliere wettelijke taken of eisen;
- kosten voor dezelfde activiteit waarvoor op grond van deze LOS al co-financierende middelen zijn toegekend;
- gemaakte kosten voor de datum van steunaanvraag.

Projecten die de LAG gezien eerdere gestelde selectiecriteria in ieder geval niet financieel ondersteund zijn:

- activiteiten die geheel of deels bestaan uit het organiseren van een (dorps- of buurt) feesten of daarmee gelijk te stellen activiteit;
- activiteiten die geheel of deels bestaan uit het schrijven of uitgeven van een boek;
- activiteiten die geheel of deels bestaan uit het ontwerpen, vervaardigen of plaatsen van een standbeeld of gedenkplaat;
- activiteiten die geheel of deels bestaan uit het opstellen van dorps-, stads- of wijkvisie (wordt gezien als reguliere taak).

7.3 MONITORING

Op meerdere niveaus monitoren

In de steunaanvraag wordt de initiatiefnemers gevraagd naar het doel en de te behalen projectresultaten. Die informatie is natuurlijk noodzakelijk om de aanvraag te kunnen toetsen aan de in het verlengde van de LOS opgestelde selectiecriteria. Met de aanvraag en projectbeschrijving als basis wordt nog meer dan voorheen concreet in de beschikking aangegeven welke resultaten behaald dienen te worden. Zowel SNN als de RVO (voor de uitvoering van haar wettelijke taken) maar ook afdeling Streekwerk namens de LAG, krijgen een rol in de monitoring van de projecten.

Rol van betaalorgaan RVO

Als een project op basis van advisering van de LAG is goedgekeurd door het college van GS en vervolgens namens GS is beschikt, wordt er zowel inhoudelijk als financieel verslag legging uitgevoerd. De werkwijze en taakverdeling daarin, dient nog afgesproken te worden met SNN en RVO. Bij

elk project worden vooraf meetbare doelen en effecten benoemd, welke bij de afronding van een project worden gecontroleerd. Bij afrekening van het project vindt er een wettelijke administratieve toets op alle projecten door RVO plaats. Bovendien worden steekproefsgewijs de resultaten van een aantal projecten 'in het veld' gecontroleerd.

Rol van de LAG

Bij de controle van de voortgang en oplevering van projecten ziet de LAG de komende periode een actievere rol dan in de voorgaande periode. Die actievere rol is niet zozeer ingegeven om initiatiefnemers beter te gaan controleren, het is vooral bedoeld om de opgedane ervaringen beter te combineren met vergelijkbare initiatieven elders. Meer van elkaar leren en projecten beter met elkaar combineren maakt het effect van de Leaderinspanningen aanmerkelijk sterker.

Op verzoek van de provincie Fryslân (afdeling Streekwurk) gaat de LAG de projectvoortgang en projectresultaten actiever volgen en monitoren. Niet alleen om de ervaringen tijdens de uitvoering van het project met elkaar te delen, maar ook om de project resultaten beter ten dienste te stellen aan andere initiatiefnemers. Daarnaast biedt het mogelijkheden om beter op de LOS doelen te kunnen sturen .

Tenminste één maal per jaar wordt de voortgang van de processen en projecten in relatie tot de LOS doelen in de LAG geagendeerd. Op basis hiervan kan de LAG besluiten de selectiecriteria voor steunaanvragen, of de prioriteiten, binnen de doelen van de LOS, aan te passen. Die aanpassingen worden opgenomen in het jaarverslag/jaarplan en (bij openstellingen) openbaar gemaakt.

7.4 EFFECTMETING EN EVALUATIE

De verwachte output - de projectresultaten - van een project worden vastgelegd in de beschikking en bijgehouden door het RVO. Veel lastiger is het om ook de outcome (het effect van de resultaten) te monitoren. Zeker op het thema leefbaarheid is dat 'op zijn zachtst gezegd' erg lastig. Tijdens de vorige Leaderperiode zijn diverse onderzoeken uitgevoerd naar het effect van de diverse leefbaarheidsprogramma's zoals Leader. De conclusie laat zich voorspellen. Omdat er zoveel factoren bepalend zijn voor het verbeteren van

de leefbaarheid, is het wetenschappelijk praktisch onhaalbaar om juist het effect van één onderdeel (Leader) te kunnen meten. Zeker op regionaal niveau zijn de effecten van de LOS niet of nauwelijks in kaart te brengen.

De output, de projectresultaten worden per jaar beschreven in het jaarverslag/jaarplan. In dit jaarverslag/jaarplan wordt ook een projectenkaart opgenomen. In het jaarverslag/jaarplan wordt de output, de project resultaten, en zo mogelijk ook de outcome (effecten) gespiegeld aan de in de LOS gestelde doelen en actielijnen. Mocht de output en outcome onvoldoende bijdragen aan de LOS doelen dan kan de LAG of de selectie en beoordeling van projecten aanpassen, of de LOS op onderdelen aanscherpen.

BIJLAGE IA: DORPEN IN NOORDOOST FRYSLÂN

Gemeente	Inwoners
Dantumadiel	
Damwâld	5640
Feanwâlden	3600
De Westereen	5200
Broeksterwâld	1200
De Falom	260
Driezum	975
Rinsumageast	1100
Readtsjerk	195
Sibrandahûs	50
Wâlterswâld	1070
Feanwâldsterwâl	400

Ferwerderadiel	
Blije	839
Burdaard/Jislum	1158/72
De Flieterpen(Ginum/Reitsum/Lichtaard/Jannum)	89/152/84/63
Hallum	2751
Wânswert	204
Marrum	1464
Ferwert/Hegebeintum	1823/90

Tytsjerksteradiel	
Aldstjerk	656
Burgum	9990
Eastermar	1586
Earnewâld	391
Feanwâldsterwâl	400
Garyp	1916
Hurdegaryp	4828
Jistrum	945
Mûnein-Readtsjerk	689
Noardburgum	2228
Oentsjerk	1755
Rypstjerk	786
Sumar	1424
Suwald	672
Tytsjerk	1569
Wyns/Bartlehiem	208

Dongeradeel	
Dokkum	12635
Aalsum	125
Anjum	1070
Bornwird/Raard	225

Gemeente	Inwoners
Vervolg Dongeradeel	
Brantgum/Waaxens/Foudgum	230/40/80
Ee	845
Engwierum	530
Hantum/Hantumeruitburen	395/70
Hantumhuizen	200
Hiaure	85
Holwerd	1670
Lioessens	350
Metslawier	910
Morra	240
Nes	355
Niawier/Wetsens	375/65
Oosternijkerk	950
Oostmahorn "De Skâns"	65
Oostrum	195
Paesens/Moddergat	260/240
Ternaard	1440
Wierum	335

Kollumerland

Burum	615
Warfstermolen	204
Oudwoude	848
Kollumerzwaag/Veenklooster	2969/115
Munnekezijl	484
Kollum/augsbuurt	5521/67
Westergeest	637
Kollumerpomp	477
Triemen	329
Zwagerbosch	637

Achtkarspelen

Augustinusga	1332
Boelenslaan	1145
Buitenpost	5851
Drogeham	1751
Gerkesklooster-Stroobos	1140
Harkema	4235
Kootstertille	2595
Surhuisterveen	5820
Surhuizum	1371
Twijzel/Twijzelerheide	1093/1889

6 gemeenten, 91 dorpen

125.000 inwoners

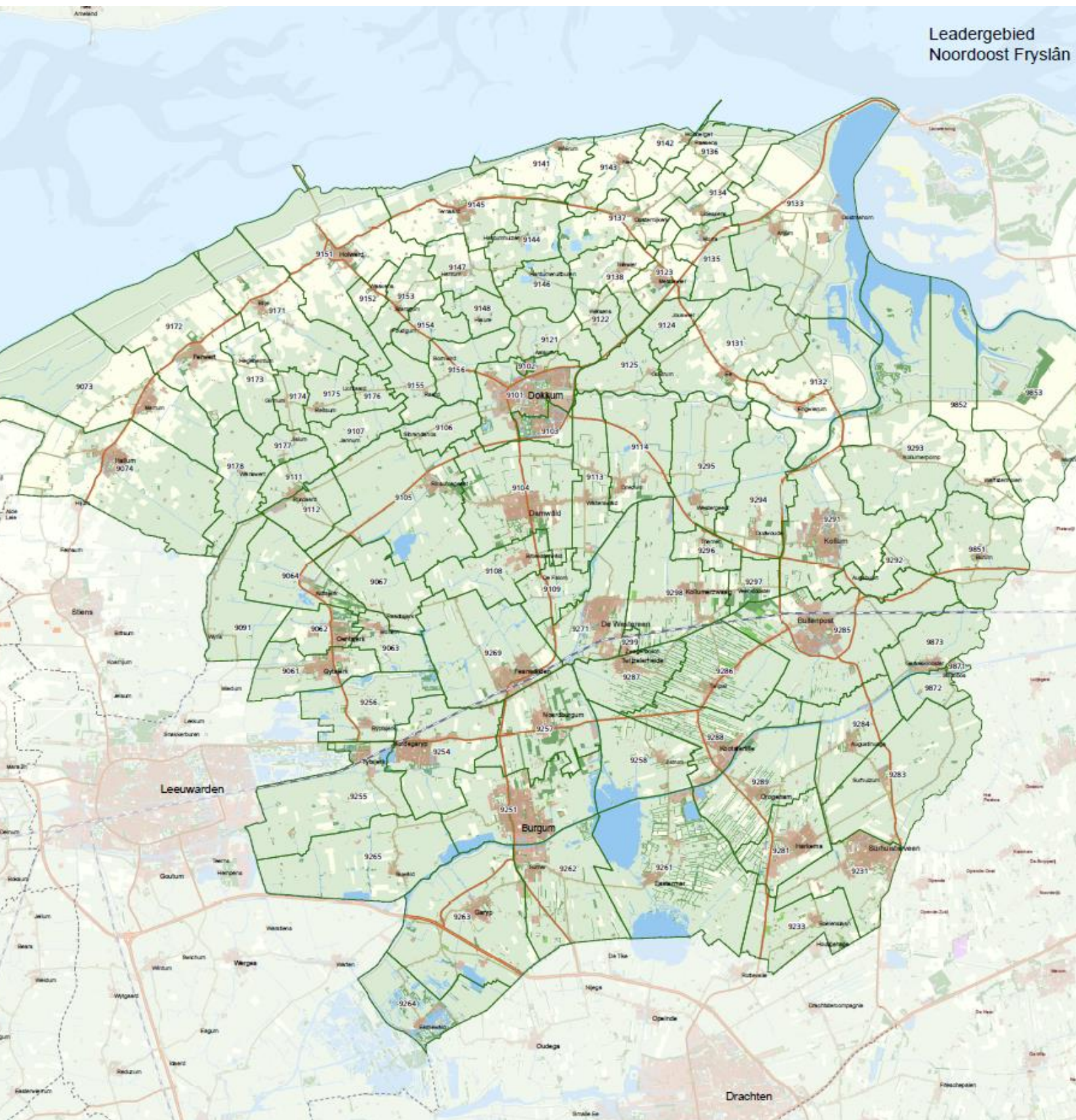
1 stad, Dokkum 12635 inwoners

kleinste dorp Sibrandahûs 50 inwoners

grootste dorp Burgum 9990 inwoners

BIJLAGE IB: KAART NOORDOOST FRYSLÂN

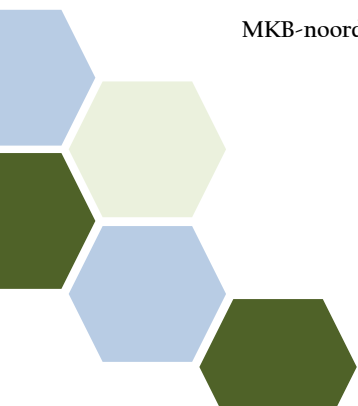
Leadergebied
Noordoost Fryslân

BIJLAGE II: NETWERKEN IN DE REGIO

Partij	Omschrijving	Doelstelling
Netwerk Noordoost	Samenwerkingsverband bestaande uit de zes gemeenten in Noordoost Fryslân (Dongeradeel, Ferwerderadiel, Kollumerland c.a., Achtkarspelen, Tytsjerksteradiel en provincie Fryslân)	In 2030 is de kwaliteit van het leven in Noordoost Fryslân bijzonder goed. Mensen wonen en werken hier met plezier. Noordoost Fryslân ontwikkelt zich als een dynamische plattelandsregio in het noordelijk stedelijk netwerk. Door samen te werken op regionale schaal maken we onze ambities waar! Kortom: de regio moet nu, maar ook straks voor onze kinderen een mooie regio zijn.
Gouden driehoek	Samenwerkingsverband tussen ondernemers, onderwijsinstellingen, overheid en KvK in Noordoost Fryslân	Zorgen voor een goede aansluiting van onderwijs en werkgelegenheid. Daarbij willen zij leerlingen wijzen op de mogelijkheden in Noordoost-Friesland
Kenniswerkplaats	Een project waar ondernemers, overheid, onderwijs, onderzoeksinstellingen en organisaties samenkomen om gezamenlijk te werken aan een vitaal Noordoost Fryslân.	Een match maken tussen de vraagkant van overheid, ondernemers en organisaties in de regio, en de kenniskant van het onderwijs. Op die manier kunnen we samen invulling geven aan de agenda voor de regio: de sociaal economische ontwikkeling van ons platteland
Noardlike Fryske Wâlden	Een koepelorganisatie van zes agrarische natuurverenigingen in Noordoost Fryslân	De NFW streeft naar een gebiedsgerichte vitale landbouw die vervlochten is met het cultuurhistorische landschap met bijbehorende natuurwaarden
St. Markant Friesland	Samenwerkingsverband tussen 30 musea in Noordoost Fryslân	Het opzetten van een actieve samenwerking tussen de verschillende musea en erfgoedinstellingen
Dwaande ambassadeurs	Toonaangevende bedrijven in de regio Noordoost Fryslân: Visitekaartje van de regio	Op een bijzondere wijze de regiomarketing-campagne ondersteunen. De bedrijven die als ambassadeurs optreden vormen het visitekaartje van de regio en leveren een bijdrage aan de uitvoering van de campagne. Zij dragen de boodschap uit door middel van hun activiteiten, netwerk of uitingen.
ONOF	Ondernemersfederatie Noordoost Fryslân. Belangenbehartiger voor het bedrijfsleven	Het bevorderen en ondersteunen van een dynamisch en economisch duurzaam ondernemersklimaat in Noordoost Fryslân
Innovatiehuis Lauwersdelta	Broedplaats voor creatieve ondernemers. Vraagt aandacht voor innovatie in de regio door krachten te bundelen en crossovers te maken	Een rol spelen in het creëren van banen in het gebied ten oosten en ten westen van de rivier de Lauwers. Nieuwe bedrijvigheid moet uitgroeien tot veelbelovende ondernemingen die zich vervolgens vestigen op een plaats in de Lauwersdelta tussen Dokkum, Zuidhorn, Leek, Drachten en Burgum

Partij	Omschrijving	Doelstelling
Bedrijvencentrum Dokkum	Bedrijfsverzamelgebouw voor startende ondernemers	Startende ondernemers mogelijkheden aanreiken tot verdere ontplooiing hun daarom geschikte en betaalbare ruimtes aanbieden om de onderneming verder op te bouwen.
Streekplatform	Betrokken partijen die in het platform Leader (EU-middelen) zitten voor beoordeling/strategie over toekennen middelen aan bottum-up projecten	Het stimuleren van projecten en het sturen van het werk van het projectbureau. Daarnaast advies geven over subsidieaanvragen voor projecten in Noordoost-Fryslân
RMT	Stichting Regiomarketing Toerisme	De regio Noordoost Fryslân met al haar kwaliteiten op de kaart zetten en de gasten in het gebied van goede informatie voorzien
Platform wonen Kollumerland c.a.	Rabobank Burgum – De Lauwers, Wijmenga makelaars, Meckama State, Thús wonen, WoonFriesland, en de gemeente Kollumerland c.a.	Het doel van het platform is Kollumerland als aantrekkelijke woongemeente onder de aandacht te brengen. Daarnaast wil het platform inwoners stimuleren hun woning energiezuiniger te maken voor lagere woonkosten en meer wooncomfort
Woningcorporaties		Het bouwen, verhuren en beheren van sociale huurwoningen en daaraan verbonden maatschappelijk vastgoed
Dorpsbelangen	Dorpsbelangen zetten zich in algemene zin in voor de leefbaarheid van dorpen. Verder stimuleert Dorpsbelangen het werk van de vele buurtverenigingen, ondermeer door een platform te zijn voor de uitwisseling van ervaringen.	Dorpsbelangen hebben tot doel het bevorderen van de leefbaarheid. Het begrip leefbaarheid wordt daarbij vaak geïnterpreteerd in de ruimste zin van het woord.
Doarpswurk	Doarpswurk helpt bestuurders van dorpsbelangen en dorpshuizen bij hun interne en externe veranderingsprocessen.	Samen met dorpen werken aan de realisatie en behoud van duurzame leefkwaliteit. Dit, door veranderingsprocessen te ondersteunen en te stimuleren.
Netwerk Duurzame Dorpen	Netwerk Duurzame Dorpen is een landelijk netwerk van dorpen en dus ook in Fryslân die (samen) werken aan duurzame leefkwaliteit. Het netwerk wordt gefaciliteerd door stichting Doarpswurk.	Het netwerk organiseert de ontmoeting tussen dorpen, biedt een (internet) platform voor het delen van kennis en ideeën en laat dorpen elkaar inspireren.
Landschapsbeheer Friesland	Landschapsbeheer Friesland werkt provinciebreed aan de zorg voor een zichtbaar, ecologisch en cultuurhistorisch waardevol landschap.	Sterk maken voor de zorg voor een visueel, ecologisch, cultuurhistorisch en aardkundig aantrekkelijk landschap en uitvoering geven aan behoud, herstel en ontwikkeling van het cultuurlandschap.
Friese Milieufederatie	Stichting Friese Milieu Federatie is een koepelorganisatie van natuur- en milieuorganisaties die opkomt voor de belangen van natuur en milieu in Fryslân.	De Friese Milieu Federatie maakt zich sterk voor de ontwikkeling van een duurzaam Fryslân, waarin een vitale natuur, een gezond milieu en een robuust landschap centraal staan.
MKB-noord	Belangenbehartiger voor het midden- en kleinbedrijf in Noord-NL	Het creëren van een gunstig en kansrijk ondernemersklimaat

BIJLAGE III: CONCEPT BEOORDELINGSFORMULIER

Criteria	Check op	Beoordeling:	Hulpvragen
1. LOS Doelen / actielijnen	Draagt het initiatief voldoende bij aan de volgende doelen en actielijnen van de LOS? <p>A. <i>Hoofddoel: het versterken van de sociale cohesie.</i> Actielijn I: Naar nieuwe ontmoetingsplaatsen Actielijn II: Naar zorgen voor elkaar</p> <p>B. <i>Hoofddoel: het stimuleren van zelfsturing van dorpen.</i> Actielijn III: Training burgerinitiatief Actielijn IV: Naar lerende dorpen</p> <p>C. <i>Hoofddoel: het stimuleren van sociaal-ondernemerschap.</i> Actielijn V: Naar zelfvoorzienende dorpen Actielijn VI: Naar nieuwe verdienmodellen</p>	Minimaal vereist: 3 punten Maximaal: 9 punten	<ul style="list-style-type: none"> ✓ In welke mate draagt het bij aan een van de actielijnen van de LOS? ✓ In welke mate draagt het project bij aan de ontwikkeling van het gebied? 'Zitten we hier echt op te wachten?' ✓ Zijn de resultaten van het project in voldoende mate te relateren aan de actielijnen van de LOS?
2. LEADER-werkwijze	Draagt het initiatief voldoende bij aan de volgende cruciale Leadercriteria: <p>a. Bottom-up, draagvlak</p> <p>b. Innovatief/vernieuwend</p> <p>c. Samenwerking/netwerk opbouw</p> <p>d. Gebiedsgerichte aanpak</p> <p>- Integrale- en/of, multisectorale aanpak</p> <p>- Overdraagbaar</p>	Voor a, b, c, d: Minimaal vereist 4 Maximaal: 4x3=12	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Leent de probleemstelling van het project zich goed voor een LEADER-benadering? ✓ Hoe bottom-up is het project? Is het draagvlak voor het project duidelijk aangetoond? ✓ Is er sprake van een (nieuwe) coalitie? ✓ Is het project nieuw/innovatief voor het gebied? Gaat dat gepaard met enige vorm van "risico" en is de aanvrager bereid en in staat die te dragen? ✓ Wordt er (economische) meerwaarde gecreëerd door het project? ✓ Maakt het project gebruik van of is het gericht op gebied specifieke kwaliteiten, uitdagingen, streekidentiteit? ✓ In hoeverre is het project integraal van opzet? Wie zijn er betrokken? Wie mis je? ✓ Zijn de overheden betrokken in de ontwikkeling, uitvoering? ✓ Worden de projectresultaten uitgedragen? ✓ Is het project overdraagbaar en is daar in het communicatieplan concreet aandacht aan besteed?
3. Haalbaarheid	Is het initiatief haalbaar/levensvatbaar? <p>a. Organisatorisch</p> <p>b. Financieel</p>	Voor a en b: Minimaal vereist 2 Maximaal: 6	<p><u>Organisatorisch</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Is er een heldere organisatiebeschrijving met duidelijke verantwoordelijkheden? ✓ Zit het project logisch in elkaar: dragen activiteiten echt bij aan het beoogde doel? ✓ Heeft de aanvrager/organisatie voldoende expertise, netwerk? ✓ Is het tijdpad realistisch? ✓ Zijn vergunningen geregeld? ✓ Is zicht op de betrouwbaarheid en/of kwaliteit van de aanvrager en/of partners (Goede of slechte ervaringen)? ✓ Wat is de motivatie van de aanvrager: ligt de nadruk op eigen belang of op een gemeenschappelijk belang? ✓ Welke (schijn

			<p>van)belangenverstremgeling zou mogelijk een rol kunnen spelen bij de aanvrager?</p> <p><u>Financieel:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Is er een sluitende en transparante begroting en dekkingsplan, bankgarantie, ondernemersplan, zijn toezeggingen cofinanciering bijgesloten; zijn er verklaringen voor risico dragen?
4. Value for money	<p>Is het initiatief efficiënt / doelmatig:</p> <p>a. Geld</p> <p>b. Ureninzet</p> <p>c. Instandhouding/continuïteit</p>	<p>4 a b c,</p> <p>Minimaal vereist: 2</p> <p>Maximaal: 6</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Hoe ligt de balans tussen de investeringen of tijdsinzet en de verwachte resultaten van het project? ✓ Wordt er eigen geld of uren in het project gestoken of private middelen aangetrokken? ✓ Zou het project zonder LEADER niet door kunnen gaan? Of een andere kwaliteit krijgen? Waar zit het "plusje"? ✓ Is er zicht op continuïteit en draagkracht/verantwoordelijkheid voor instandhouding en verspreiding resultaten na afloop van het project? Is er een onderbouwing hiervan door een sluitende exploitatie- of beheerplan?
Eindscore aantal punten		<p>Maximaal: 33</p> <p>Minimaal vereist: 20</p>	
Opmerkingen/verbeterpunten			
Stemming LAG	<p>Aantal leden (met naam) dat instemt met deze beoordeling:</p> <p>Totaal aantal leden:</p> <p>Totaal aantal aanwezig:</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	
Bijzonderheden t.a.v. eventuele belangen LAG-lid			

